

Ks. KAROL TOMECKI

**Ks. FRANCISZEK ŚNIEGOŃ —
PIERWSZY BISKUP CIESZYŃSKI.
EDYCJA TEKSTÓW ŹRÓDŁOWYCH I KOMENTARZ**

Postać bpa Franciszka Śniegonia (1809-1891), biskupa pomocniczego diecezji wrocławskiej i jedyne biskupa – generalnego wikariusza austriackiej części diecezji wrocławskiej, uległa pewnemu zapomnieniu. Dla historiografii kościelnej szczególnie interesujący jest fakt, iż działalność tego wybitnego kapłana przypada w okresie austriackiego kulturkampfu (1855-1874), zgoła nie zbadanego przez polskich historyków Kościoła. Okazją do przypomnienia postaci ks. Śniegonia było stulecie jego śmierci, obchodzone w 1991 r.

Początki cieszyńskiego Generalnego Wikariatu sięgają wojen prusko-austriackich o Śląsk, toczonych w latach 1741-1763. Już w wyniku I wojny śląskiej (1741-42) w ręce króla pruskiego dostała się większość Śląska. Ostateczny traktat pokojowy podpisany w 1763 r. w Hubertsburgu pozostawiał przy Austrii tylko księstwo cieszyńskie i opawsko-karniowskie oraz część otmuchowsko-nyskiego, które odąd zwane były Śląskiem austriackim czy też habsburskim.

Po takim podziale Śląsk austriacki administracyjnie podlegał Urzędowi Królewskiemu w Opawie. Wraz ze zmianami administracji państwowej dążono do zmiany dotychczasowej administracji kościelnej, której ośrodkiem był leżący teraz we wrogich Prusach Wrocław. Te starania władz austriackich przybrały na sile po utworzeniu 5 grudnia 1777 r. metropolii dla Moraw i austriackiego Śląska w Ołomuńcu. Jako sufraganię tej metropolii zamierzano utworzyć biskupstwo śląskie w Opawie¹. Starania te w różny sposób były przyjmowane przez władze kościelne. Biskupi wrocławscy nie chcieli utracić części swej diecezji, jednak zdawali sobie sprawę z konieczności zapewnienia normalnego duszpasterstwa swym wiernym oddzielnym od stolicy biskupiej. Pewną rolę zapewne odgrywały sympatie polityczne biskupów, którym bliższa była katolicka Austria niż protestanckie Prusy; pamiętano walki, jakie toczono w XVI w. z szerzącą się w diecezji wrocławskiej reformacją. Obecna sytuacja zdawała się być jeszcze groźniejsza: jak skarżą się biskupów sprawozdaniach przedkładanych w Rzymie z okazji wizyt „ad limina”, zalecane dla poprawy sytuacji duszpasterskiej w diecezji zwołanie synodu nie jest możliwe z uwagi na konieczność uzyskania zgody władz pruskich, a ponadto władze państwowe utrudniają katolikom spełnianie praktyk religijnych i narzuciły nową taryfę „iura stolae”². Stąd — posądzony o sprzyjanie Austrii w czasie wojny siedmioletniej (1756-1763) i pozbawiony urzędu oraz dóbr — biskup Filip Gotthard Schaffgotsch

¹ Archiwum Krajowe w Opawie [dalej: AKO], Zemska vláda slezská v Opave, sygn 1661; M. Pojsl, *Katedra sv. Václava v Olomouci*, Olomouc 1990, s. 4.

² J. Kopiec, *Relacje biskupów wrocławskich „Ad limina” z XVII i XVIII wieku*, „Nasza Przyszłość” 68 (1987), s. 93-131.

uciekł w 1766 r. z miejsca odosobnienia w klasztorze franciszkańskim w Opolu do swego zamku Johannesberg (Janska Vrch) w Jaworniku w księstwie nyskim. Władze austriackie zapewniły mu azyl pod warunkiem że nie opuści swej austriackiej części diecezji. W 1770 r. utworzył on dla Śląska austriackiego Generalny Wikariat, złożony z dwu komisariatów biskupich, pokrywających się z terenami księstw; w części księstwa otmuchowsko-nyskiego powstał komisariat nyski, zamieszkały przez ludność niemieckojęzyczną (dekanaty Widnawa, Złate Hory, Janski Vrch, Jeseník), a na terenie księstwa cieszyńskiego — komisariat cieszyński (dekanaty Cieszyn, Bielsko, Skoczów, Strumień, Jabłonków, Frydek, Frysztat, Karwina). Na czele Generalnego Wikariatu stanął proboszcz i dziekan z Frydka, kanonik Justus Wilhelm hrabia Prażma, wspomagany przez konsystorz³.

Generalny Wikariat nie miał stałej siedziby. Każdy generalny wikariusz urzędował nadal jako proboszcz swej parafii, dobierając sobie do pomocy jako sekretarza jednego z wikarych. Około połowy XIX w. wytworzyła się jednak tradycja, według której generalny wikariusz był równocześnie proboszczem i dziekanem cieszyńskim, jeżeli zaś powoływano go z innej placówki, był przenoszony do Cieszyna. Nigdy też nie zdarzyło się, by generalnym wikariuszem został któryś z kapłanów komisariatu nyskiego⁴.

Zrozumiałe, że powstanie w pewnej mierze niezależnej od stolicy biskupiej we Wrocławiu administracji kościelnej nie spotkało się z zadowoleniem kolejnych tamtejszych biskupów. Stąd też mimo swych aspiracji władze austriackie nigdy nie zdołały uzyskać zgody na utworzenie biskupstwa, ani nawet na to, by generalni wikariusze cieszyli się godnością biskupią.

Wprawdzie powstanie Generalnego Wikariatu unormowane zostało w prawie państwowym poprzez umowę biskupa wrocławskiego z cesarzem austriackim, zawartą w 1795 r.⁵, jednak tak ze strony austriackich władz państwowych, jak i władz kościelnych we Wrocławiu ciągle wysuwane były różne postulaty pod adresem Generalnego Wikariatu. Stąd w szczególny sposób przyjęte zostało mianowanie w 1883 r. biskupem generalnego wikariusza ks. prałata Franciszka Śniegonia. Jak wówczas sądzono, miało to być początkiem tradycji „biskupów cieszyńskich”, jednak już żaden z kolejnych generalnych wikariuszów nie dostąpił tej godności.

Na wiele pytań o przebieg wszystkich tych wydarzeń i ich uwarunkowania odpowiednie muszą teksty archiwalne. Wprawdzie ukazało się kilka publikacji na temat historii Generalnego Wikariatu, jednak były one pisane bądź pod wpływem niewygasłych jeszcze emocji, bądź też wskutek braku dostępu do całości archiwaliów nie omawiały wyczerpująco poruszanego zagadnienia⁶.

³ Zob. AKO, Generalni Wikariat v Tesine 1720-1940.

⁴ Wyjątkiem był tu może ks. Anton Helm, generalny wikariusz w latach 1850-1872, który pochodził z miejscowości Brosdorf i tamże był przez pierwsze pięć lat swej posługi (1809-1814) wikarym. Zob. J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu*, Cieszyn 1926, s. 25 n.

Odmienna była sytuacja wymuszona przez władze czechosłowackie po II wojnie światowej: od 1949 r. istniał już tylko komisariat nyski, którego ostatni komisarz uzyskał w 1953 r. tytuł generalnego wikariusza. Zob. AKO, Generalni Wikariat v Tesine.

⁵ Na mocy tej umowy każdy generalny wikariusz był proponowany przez austriackie władze państwowe (gubernia w Brnie) i zatwierdzany przez cesarza, o czym z kolei władze austriackie miały powiadamiać biskupa wrocławskiego. Generalnym wikariuszem miał być zawsze któryś z zasłużonych dla państwa i oddanych duszpasterstwu dziekanów lub komisarzy. Ponadto umowa regulowała kwestię dóbr biskupstwa wrocławskiego, położonych w austriackiej części diecezji. Zob. Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach [dalej: AAK], Varia, Kancelaria Generalnego Wikariatu, vol. Ia, 1796-1928, s. 1.

⁶ Typowymi przykładami takich publikacji są: w pierwszym przypadku ks. Londzina *Historia Generalnego Wikariatu* (Cieszyn 1926), zaś w drugim H. Bogusza *Dzieje i ustrój Generalnego Wikariatu w Cieszynie* („Nasza Przyszłość” 68(1987), s. 133-166). Równocześnie obie te pozycje są w literaturze polskiej jak dotąd jedynymi traktującymi o Generalnym Wikariacie, nie licząc omawiającej wyrywkowo pewne zagadnienia wiążące się z Generalnym Wikariatem i dyskusyjnej pracy J. Kusia *Szkice z dziejów kościelnych Śląska Cieszyńskiego* (Kraków 1983). Należy zaznaczyć, że duża część akt cieszyńskiego Generalnego Wikariatu spłonęła w 1945 r., zaś część po wojnie zdeponowano w cieszyńskim oddziale Archiwum Państwowego w Katowicach i w Archiwum Państwo-

II. KS. FRANCISZEK ŚNIEGOŃ — SZKIC BIOGRAFICZNY, ZARYS PROBLEMATYKI

Franciszek Śniegoń urodził się 2 października 1809 r. w Cieszynie. Tam ukończył katolickie gimnazjum, po czym wstąpił do seminarium duchownego, studiując filozofię w Brnie i teologię na Uniwersytecie w Ołomuńcu, gdzie pozostawał, jak i inni teologowie mający być w przyszłości wyświęconymi przez biskupa wrocławskiego dla jego diecezji, pod opieką duchową przełożonych seminarium ołomuńskiego, którzy co semestr składali władzom kościelnym diecezji wrocławskiej raport o zachowaniu i studiach tych alumnów⁷. W 1831 r. przyjął święcenia diakonatu i ze względu na brak kanonicznego wieku do przyjęcia święceń prezbiteratu przez rok pracował w swej rodzinnej parafii jako diakon. Po wyświęceniu na kapłana w 1832 r. został ponownie skierowany do swej własnej parafii i duszpasterzował tam jako wikariusz i katecheta przez 8 lat, pełniąc także w zastępstwie obowiązki kapelana wojskowego. Szczególnie odznaczył się jako wychowawca młodzieży oraz ofiarny duszpasterz w czasie epidemii cholery w 1831 i 1837 r. Szczegółowo jego zasługi omawia dokument nr 5, zawierający dokładny życiorys ks. Śniegonia od 1831 do 1868 r. W 1840 r. mianowany został administratorem w Ustroniu, gdzie duszpasterzował podczas trwania suspensy tamtejszego skłóconego z parafianami proboszcza przez 6 miesięcy, przyczyniając się do uzdrowienia sytuacji w parafii. Także następne jego placówki były trudne pod względem duszpasterskim. Jeszcze w 1840 r. został mianowany proboszczem w Lesznej Górnej, gdzie jednak znów był tylko przez 9 miesięcy, po czym skierowano go do mocno sprostakowanej parafii Trzycież. Tam ks. Śniegonia zastała Wiosna Ludów. Wówczas odznaczył się on w oczach parafian i władz państwowych uspokajającym wpływem na rozbudzone umysły wiernych oraz obroną praw Kościoła katolickiego, ograniczanych przez protestantów. Doświadczyl też biedy typowej dla górskich parafii, która wzmogła się po reformie rolnej 1848 r., znoszącej serwituty. W 1850 r. został wybrany dziekanem jabłonkowskim, a w 1855 r. uzyskał nominację na parafię Jabłonków. Również tam sytuacja wyznaniowa była bardzo skomplikowana, do czego dochodziło zaniedbanie kościoła parafialnego. Jednak dzięki większej niż w Trzycieży zamożności parafian wyremontował i rozbudował zbyt mały dla potrzeb parafii kościół, szczególnie zaś dbał o szkolnictwo na terenie parafii i całego dekanatu. W 1864 r. mianowany został przez władze państwowe inspektorem szkolnictwa całego Śląska Cieszyńskiego. Na tym stanowisku przeprowadzał wiele wizytacji, szczególnie zwracając uwagę na stan szkolnictwa wiejskiego. Ta jego funkcja ustała praktycznie po oddzieleniu szkoły od Kościoła („ustawy majowe” 1868 r.). W 1866 r. mianowany został przez generalnego wikariusza sekretarzem komisariatu cieszyńskiego [dok. nr 1], a w 1870 r. — komisarzem [dok. nr 6]. Na każdym z tych stanowisk zdobywał sobie ogromne uznanie kleru, dlatego w 1872 r. wysunięto jego kandydaturę na urząd generalnego wikariusza. Nie obyło się tu bez spieć z powodu trwającego kulturkampfu [dok. nr 7 i następne]. Ostatecznie ks. Śniegoń uzyskał biskupią nominację na stanowisko generalnego wikariusza i w związku z tym przeniósł się z Jabłonkowa na probostwo cieszyńskie. Także w tym samym 1872 r. został odznaczony tytułem prałata, nie uznawanym przez władze państwowe, a w 1879 r. został — za zgodą cesarza — mianowany kanonikiem honorowym kapituły katedralnej we Wrocławiu. Zdobył sobie uznanie także kleru pruskiej części diecezji, zakładając po śmierci bpa Förstera fundację dobroczynną ku jego czci [dok. nr 18]. Ciesząc się uznaniem zarówno kleru i bpa Roberta Herzoga, jak również władz państwowych, stopniowo odchodzących od kulturkampfu, w 1883 r. został mianowany biskupem pomocniczym diecezji wrocławskiej, co spotkało się z wielkim entuzjazmem katolików austriackiego Śląska. Ten entuzjazm był częściowo podzielany i przez Niemców, o których duszpasterstwo dbał będąc jeszcze proboszczem cieszyńskim, mimo że znany był jako polski działacz narodowościowy.

wym w Opawie (akta dot. czeskiego Śląska przekazane przez stronę polską w 1947 r.), gdzie siłą rzeczy były mniej dostępne.

⁷ Zachowały się tylko informacje o wpływanie takich raportów do sekretariatu Generalnego Wikariatu oraz o zgłaszaniu się tamże kandydatów do seminarium. Zob. AAK, Generalny Wikariat w Cieszynie, Gestions-Protokolle des Generalvikariats, sygn. 14-37.

Przy jego współudziale w latach siedemdziesiątych założono w Cieszynie polski Dom Katolicki, Śląskie Towarzystwo Prasowe im. św. Jadwigi, które wydawało „Gwiazdkę Cieszyńską”, oraz Związek Śląskich Katolików. Był też honorowym obywatelem miasta Jabłonkowa.

Działalność duszpasterska ks. bpa Śniegonia polegała głównie na udzielaniu w całym Generalnym Wikariacie sakramentu bierzmowania; święcił również nowe kościoły.

Ks. bp Śniegoń zmarł 3 lipca 1891 r. Pochowany jest przy kościele św. Jerzego w Cieszynie. Po jego śmierci biskup wrocławski kard. Kopp dążył do ograniczenia nie kontrolowanej przez niego samodzielności Generalnego Wikariatu, dlatego żaden kolejny generalny wikariusz nie został mianowany biskupem, a ponadto stworzył stanowisko kanclerza Generalnego Wikariatu⁸, by go od siebie uzależnić.

* * *

Prezentowane tu dokumenty dotyczące bpa Śniegonia znajdują się w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach. Personalia przechowywane w tym archiwum nie są opatrzone sygnaturami. Jak większość osiemnasto i dziewiętnastowiecznych akt, pochodzących z kancelarii urzędów kościelnych diecezji wrocławskiej, są zszyte i umieszczone w tekturowej teczce. Pisane są atramentem, dziewiętnastowiecznym pismem neogotyckim. Wszystkie dokumenty zachowane są w dobrym stanie, nie uszkodzone, w większości dobrze czytelne. Akta te, dotyczące bpa Śniegonia, poszerzone o inne materiały z tegoż archiwum, a także z Śląskiego Archiwum Krajowego w Opawie [=AKO]. Mimo to nie są one kompletne. (W samym tylko archiwum opawskim znajduje się kilkadziesiąt tomów materiałów dotyczących szkolnictwa kościelnego w Generalnym Wikariacie w okresie austriackiego kulturkampfu). Te dodatkowe materiały umieszczono w przypisach. Jak już wspomniano, ze względu na obszerność zagadnień skupiono się w komentarzach na zagadnieniach dotyczących austriackiego kulturkampfu i budzenia się świadomości narodowej Polaków na Śląsku Cieszyńskim, nie rozwodzono się natomiast nad kwestiami duszpasterskimi i szkolnictwa kościelnego. Tak czy owak teksty źródłowe zachowują charakter roboczy; zagadnienia dotyczące bpa Śniegonia i duszpasterstwa w cieszyńskim Generalnym Wikariacie wciąż czekają na opracowanie.

III. TEKSTY ŹRÓDŁOWE

[1.]

[Generalny Wikariusz ks. Anton Helm do ks. Franciszka Śniegonia, Cieszyn 25.07.1864.]

Teschen 25.07.1864.

Nachdem Se. k.k. Apostolische Majestaet mit Allerhöchster Entschliebung vom 8.07.1. J. auf den H. Antrag Sner Fb. Gnaden Euer Hochwürden zum Dioecesan - Schulen - Oberaufseher und Referenten in Schulangelegenheiten des diesseitigen Breslauer Dioeces — Antheiles allergnädigst zu ernennen geruhet haben: so werden Sie in Folge dieser von den Hohen k.k. Staatsministerium mit h. Erlasse vom 15.07. durch die k.k. schles. Landesregierung unterm 20.07.1.J. h.a. eröffneten Allerhöchsten Entschliebung in dieser Eigenschaft mit allen Ehren-Vorzügen, welche mit diesem Amte verbunden sind Namens und im Auftrage Seiner Fb. Gnaden Unseres Hochwürdigsten Oberhirten als Diöcesan Schulen Oberaufseher hiemit angestellt und als So. dem sämmtlichen Clerus und Lehrstand ämtlich veröffentlicht. Man setzt in und thätige Dienstbeßlissenheit, dann volle Zutrauen, daß Sie in dieser Auszeichnung durch die pünktlichste Erhaltung dem der politischen Verfaßung der Volksschulen enthalteten Amts

⁸ Już w czerwcu 1891 r. bp Georg Kopp stworzył stanowisko „kanclerza biskupstwa” zamiast dotychczasowego sekretarza Generalnego Wikariatu, bardziej zależnego od generalnego wikariusza niż biskupa, w celu „zapobieżenia problemom związanym z częstymi zmianami na stanowisku sekretarza”. Zob. AAK, Varia, kancelaria Generalnego Wikariatu, vol. Ia, 1796-1028.

— und durch kräftige Handhabung durch diesem Schul — Codex vorgezeichneten Sätze und aller k.k. erlassenen Gesetz sich würdig machen, das Ihnen anvertraute Volksschulwesen auf alle mögliche Art befördern und hindurch den Erwartungen Sner. Majestaet Unsers Allergnädigsten Landesfürsten und den Wünschen Sner. Fb. Gnaden Unseres Hochwürdigsten Oberhirten vollkommen zu entsprechen sich angelegen sein lassen werden.

[2.]

[Konsystorz biskupi w Krakowie do Generalnego Wikariatu, Kraków 23.12.1864.]

Krakau 23.12.1864.

Das zu Handen des hierortigen Cathedral — Domherrn und Stadtdechanten Hochw. Heinrich Matzke von der römischen Akademie der Wissenschaften anher gesandte Diplom für den Diözesan Schulober — Aufeher im Teschner Commissariate Erzpriester und Pfarrer in Jablunkau Franz Śniegoń, womit derselbe zum wirklichen Mitgliede der besagten Gelehrten Akademie ernannt worden, beehrt man sich zur gefällige Zustellung mit dem Ersuchen zu übermitteln, die dafür entfallende Taxe per 12 fl. von den genannten Herr Akademiker behoben und anher senden zu wollen.

[3.]

[Dekret Generalnego Wikariusza ks. Antona Helma. Do ks. Franciszka Śniegonia, Cieszyń 12.11.1866.]

Teschinii 12.11.1866.

Quandoquidem Officium Actuarii Commissariatum Teschinensis per resignationem Revdi. F. Kohut vacare contigerit, Te ilaque, cuius doctrina, honesta vivendi ratio in negotiis tractandis dexteritas et prudentia huic Officio sufficientes innotuit, ad mandatum Eppis. 3.11.a.c. in Actuarium Commissariatum Teschiniensis hisce patientibus denomino et constituo, bene sperans, quod Dnum. Commissarium in visitationibus canonicis et aliis quibusque negotiis sublevabis et muneris Tuo omni e parte satisfacies.

[4.]

[Rząd Krajowy w Opawie do Generalnego Wikariatu, Opawa 27.02.1869.]

Troppau 27.02.1869.

Nachdem ich dermalen nicht in der Lage bin auf den mit der geschätzten Zuschrift vom 4.10.68. gestellten Antrag wegen Erwirkung einer Allerhöchsten Auszeichnung für den Diöcesan — Schulenoberaufseher Franz Śniegoń in Jablunkau einzugehen, übermittle ich die anher vorgelegten Dokumente desselben.

[5.]

[Generalny Wikariat w Cieszynie do Rządu Krajowego w Opawie, Cieszyn 4.10.1868.]

Teschen 4.10.1868.

Franz Śniegoń wurde nach seinem Ordination im Jahre 1832 als Kaplan in Teschen angestellt, nachdem er bereits daselbst während eines Jahres Diaconsdienste verrichtet hatte⁹. In seiner Stellung als Hilfspriester zeichnete er sich durch einen musterhaften

⁹ Dane o parafii Cieszyn: *Schematismus der Geistlichkeit des Bisthums Breslau k.k. österreichischen Antheils für das Jahr 1847*, s. 132 — 133. Szerzej: 1857; 1871, s. 236-237 [dalej skróót: Schematismus].

Lebenswandel und durch die eifrigste Pflichterfüllung aus. Insbesondere erwies er sich als ein besonderer Förderer der Schulbildung, indem er volle 7 Jahre der Religionsunterricht in der Mädchenschule fleißig ablag, die armen Schülerinnen mit Kleidungsstücken und Schulrequisiten unterstützte, die fleißigen durch Belohnungen, in der Wiederholungsschule außer in der Religion auch in den übrigen Lehrgegenständen durch 2 1/2 Jahre Unterricht erteilte. Bereitwillig unterzog er sich wiederholt in Erkrankungsfällen dem Substituierung des Gymnasials- und Hauptschulkateheten sowie er auch die Militärseelsorge beim 30. I.R. während der Krankheit des betreffenden Regimentskaplans durch einen.

Zeitraum von 2 Jahren unentgeltlich besorgte. In den Cholera Epidemien der Jahren 1831 und 1837 trug ein durch seinen unerschrockten Muth und durch tröstenden religiösen Zuspruch nicht wenig zum Bemuthigung der Gemüthe bei. Seine bekannte Ansicht und Pflichtigkeit erweckte das volle Vertrauen seiner geistlicher Behörde zu ihm, und so ward ihm die Administration der Pfarre Ustron anvertraut¹⁰, wo in Folge von Mißhelligkeiten zwischen dem dortigen suspendirten Pfarrer und der Pfarrgemeinde die Seelsorgsverhältnisse geordnet, dem vernachlässigten Sonntagsunterricht geregelt und dem darniederliegenden Schulunterricht die sorgfältigste Aufmerksamkeit gewidmet werden mußte. Die ihm dießfalls übertragte Aufgabe hat Śniegoń mit dem günstigsten Erfolge gelöst.

Im Jahre 1840 wurde er befördert als selbstständiger Seelsorger auf die Pfarre Lischna und ein Jahr später¹¹ auf die Pfarre Trzyciesz. Auf diesen confessionell stark gemischten Station¹² verstand er es durch seine Besonnenheit und Pastoralklugheit das Einvernehmen mit den Anders-gläubigen und den Frieden zwischen diesen und seinen Pfarrkinder unter den schwierigsten Verhältnissen zu erhalten¹³.

In den Nothjahren und während des folgenden Hungertyphusepidemie, welche in Gebirge gelegene Pfarrbezirke heftig grassirte¹⁴, stützte er die Armen, Kranken, die Witwen und Waisen ohne Unterschied der Religion!

Theils aus eigenen, wiewohl. Mitteln, theils aus der von ihm zweckmäßig veranstalteten Pfarrarmenfonde, theils aus der Almosen, welche er bei edlen Massenfreunden zu diesem Zweck gesammelt hat, umd trug so nach allen seinen Kräften zur Milderung des schrecklicher Elendes. Bei dem vielbewegten Jahre 1848 wirkte er durch seine entsche-

¹⁰ Ks. Śniegoń przebywał tam sześć miesięcy. Zob. AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Trzycież, Obsadzenia vol. II, 1837-1859, sygn. 620 — karta zgłoszenia ks. Franciszka Śniegonia do konkursu o parafię Trzycież.

¹¹ Dokładnie po 9 miesiącach. Zob. AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Trzycież, Obsadzenia vol. II, 1839-59, sygn. 620.

¹² W roku 1847 parafia Trzycież (należały do niej miejscowości: Trzycież, Górny Żuków, Niebory, Rakowiec, Guty, Śmiłowiec, Rzeka, Oldrzychowice, Tyrza) liczyła 692 katolików, 5423 protestantów, a w 1857 r. — 686 katolików, 5527 protestantów oraz 41 żydów. Por. *Kronika parafii Trzycież* (AAK, Generalny Wikariat, sygn. 14). Ks. F. Śniegoń objął parafię 12.10.1841 r. (tamże, s. 4).

¹³ Odnosnie do sytuacji wyznaniowej do Wiosny Ludów zob. np. AAK, Bauacten Bielitz, vol. I, s. 49-64; Grund- und Ausleihungsacten Bielitz, vol. I, s. 54-59. O sporach na tle przepisów o regulowaniu przez protestantów stanu cywilnego w katolickich urządach parafialnych i o opłacaniu przez protestantów „iura stolae” za pogrzeby — w przypadku braku osobnego cmentarza — proboszczowi katolickiemu. Bardzo ogólnie zob. J. Michejda (*Dzieje Kościoła Ewangelickiego*, Cieszyn 1909, s. 260 n.). W samym Trzyciezu do sporów doszło po nowych uregulowaniach prawnych 1848/49 r. Już w 1843 r. protestanci z należącej do parafii miejscowości Rzeka uzyskali własny cmentarz z uwagi na oddalenie od parafialnego, co postulowały władze powiatowe. Zob. AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Trzycież, Gruntowe, sygn. 349.

¹⁴ Wahania liczby parafian por. Schematismus.

1847,	31	—	692 katol.,	5423 protest.,	50 żydów
1848,	31	—	669	5304	54
1849,	31	—	690	4982	50
1850,	31	—	722	nie podano	nie podano
1853,		—	683	„	„
1863,	195	—	707	„	„
1865,	207	—	722	5550 protest.	„
1869,	221	—	760	5580	50 żydów

den besonnene politische Haltung durch zweckentsprechende Belehrung des Volkes beruhigend auf die aufgeregten Gemüthen¹⁵.

Die Kirche und Pfarre in Trzyciesz wurde, zur seine eigene Kosten reclamirt, die Schule in Zukau auf seine Anregung und mit materieller Unterstützung von seiner Seite indem er zu diesem Zwecke 60 fl. gewidmet, anderweitige Beiträge bei Schulfreunden gesammelt hat¹⁶. Im Jahre 1855 auf die Pfarre in Jablunkau¹⁷ befördert. ließ er sich die

¹⁵ AAK, Generalny Wikariat w Cieszynie, *Liber memorabilium parochiae Trzycieschensis*, sygn. 14, s. 4-5: „Ks. Franciszek Śniegoń był gorliwym duszpasterzem, i w czasie rewolucji marcowej 1848 r. całkowicie i w pełni na właściwym miejscu. Za jego czasów mianowicie doszło do największych przemian w życiu państwowym i kościelnym. Gdy wybuchła brzemenna w skutki rewolucja marcowa 1848, Austria rzucona została na krawędź zatracenia. Łagodny cesarz Ferdynand musiał abdykować, a na ruiny wstąpił cesarz Franciszek Józef. W wyniku tej rewolucji podjęto reformę rolną, protestanci zostali w pełni emancypowani, proboszczom katolickim odebrano bez żadnego zastępczego świadczenia opłaty iura stolae [ze strony protestantów], protestanci otrzymali prawo do prowadzenia własnych metryk o mocy urzędowej, wybudowano wieże na protestanckich domach modlitwy w Ligocie, Bystrzycy, Nawsiu, Goleszowie, Jaworzu, Starym Bielsku, Bielsku i Bludowicach. Proboszczowie luterkańscy świętowali, a proboszczowie katolicki mogli tylko oplakiwać dochody, jakie wcześniej uzyskiwali w sposób uprawniony. W miejsce dotychczasowych świadczeń proboszcz w Trzyciezu otrzymał po prostu obligację reformy rolnej, która przynosiła mu kilka guldenów rocznej renty. Gdy protestanci w Gutach przyczynili się do sprawienia do [katolickiego] kościoła filialnego dzwonów, odmówili płacenia za bicie w dzwony [w czasie swych pogrzebów], po ciężkich pisemnych bojach jednak, jakie stoczył z nimi ks. Śniegoń, nauczyli się dobrego i musieli płacić”.

Szczegóły zob. AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Trzycież, Obsadzenia vol. II, 1839-59, sygn. 620. W marcu 1849 r. ks. Śniegoń skierował do Ministerstwa Wyznań i Oświecenia prośbę o uwzględnienie szczególnie trudnej sytuacji ekonomicznej probostwa po nowych uregulowaniach prawnych; już we wrześniu 1848 r. zniesiono serwituty świadczone w naturze, natomiast w styczniu 1849 r. zniesiono obowiązek płacenia przez protestantów „iura stolae” proboszczom katolickim. Stąd, jak píše Śniegoń, jego „egzystencja na zamieszkiwanej głównie przez protestantów parafii została poważnie zakwestionowana, jeśli nawet mały kawałek gruntu należący do proboszcza pozostanie w burzy czasu obecnego nienaruszony”. Ks. F. Śniegoń prosił o jakieś zastępcze świadczenie, aby „godność stanowiska kapłańskiego równa była standartowi zwykłego w innych prowincjach cesarstwa”, nie zamieszkiwanych przez tak znaczną liczbę protestantów.

¹⁶ Inne dane z czasów pobytu ks. Śniegonia w Trzyciezu — AAK, Varia, Kancelaria Generalnego Wikariatu vol. Ia, 1796-1928, *Schematyzm Generalnego Wikariatu z 1853 r.*: „Parafia Trzycież — proboszcz dostojny w stroju i rozmowie, cnotliwy w pełnionych urzędach, tak parafialnych jak i dekanalnych. Rozwija szkolnictwo, działalność charytatywną, wiele doświadczenia uzyskał przez to oraz przez restaurację kościoła i probostwa. Dobry w śpiewie, zabiega wokół pobożności ludu tak przykładem jak i słowem. Okazał się też [wybitnym] w obronie praw Kościoła. [...] Kościół filialny drewniany w Gutach został wyremontowany sumptem i z dochodów proboszcza, podjęte też zostały inne reparacje”.

W 1852 r. liczba parafian wynosiła 683, ochrzczono 27 dzieci, zawarto 5 małżeństw, zmarło 21 osób; dzieci w szkole w Trzyciezu było 115 (frekwencja 58), w Żukowie — 66 (frekwencja 61); w szkółce niedzielnej w Trzyciezu było 55 dzieci (frekwencja 41), w Żukowie 44 (frekwencja 31).

AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Trzycież, Obsadzenia vol. II, 1839-59, sygn. 620: Jeszcze w 1852 r. proboszcz zwracał się do Ministerstwa Wyznań o wsparcie „dla naglącej konieczności”. Obok utrzymania proboszcza konieczne były fundusze dla szkoły i probostwa, a także starego kościoła filialnego w Gutach. Jak stwierdza generalny wikariusz, „tenże proboszcz, głosiciel pokoju i zgody pomiędzy swymi ubogimi góralami swe ustawowe świadczenia uzyskiwać musiał tylko w drodze egzekucji”.

AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Trzycież, Budowlane vol. I, 1778-1918, sygn. 400: Za czasów ks. Śniegonia nie stać było parafii na poważniejsze remonty kościoła czy szkoły — dopiero w 1862 r. z okazji 300-lecia kościoła w Gutach starał się on — przy wsparciu biskupa — sfinansować remont tego kościoła. W 1872 r. podjęto budowę nowej szkoły katolickiej w Górnym Żukowie, także przy wsparciu biskupa. Dodatkowym motywem była wówczas chęć posiadania przez parafian szkoły katolickiej, podczas gdy dotychczasowa szkoła stała się publiczną, czyli awyżnianową wg ówczesnego ustawodawstwa. Ubóstwo parafii stwierdza też inwentarz z 1841 r. (zob. AKO, Zemska vláda slezská v Opave, Inventar dekanství Jablunkov sygn. 61). Akta fundacyjne parafii z lat urzędowania ks. F. Śniegonia nie wykazują żadnych fundacji.

¹⁷ Schematismus 1863, s. 194: liczba parafian 5962, mimo to nie ma wikarego. Natomiast poprzedni stary proboszcz miał dwu wikarych (Schematismus 1850, s. 28).

vollständige Reclamation der seit 3 Dezenien vernachlässigten Pfarrkirche angelegen sein¹⁸. Auch niederlag ihm die Hebung der im Pfarrbezirke befindlichen Shulen am Herzen¹⁹. Auf seine Anregung ist der Neubau der Schule in Bukowetz, Lomna und Pioseczna mittels Schenkung von 2 Staats Obligationen und einer Anzahl von Büchern; errichtete neue Schulstiftung zum Bekleidung zweier armen Schulkinder an der Jablonkauer Pfarrschule je Jahr²⁰; schenkte zur Begründung einer Industrieschule in Jablonkau eine Beitrag von 12 fl. als Remuneration für die Industrielehrerin und widmete zum Errichtung einer Pfarrhauptschule in Jablonkau 200 fl. In Bethätigung seines Patriotismus hat er in den Kriegsjahren 1859 und 1866²¹, für verwundete Krieger je 50 fl. gespendet.

Als Vorstand des Jablonkauer Schuldistrictsaufsicht, welcher Amt er seit 1850 verwaltet, nahm er hervorragenden Antheil an den Schulregulierungsakte²², zeichnete sich

¹⁸ Już w 1830 r. motywowano w parafii jabłonkowskiej potrzebę utworzenia osobnych kuracji w Bukowcu i Łomnej. Proboszcz Piontek oraz nowy proboszcz F. Śniegoń składali raporty o problemach duszpasterskich, jednak dopiero w 1865 r. w celu rozeznania sytuacji, po uzyskaniu przychylniej opinii patronatu Komory Cieszyńskiej, przeprowadzono w Jabłonkowie wizytację generalnego wikariusza. Wykazano szczupłość kościoła parafialnego zbudowanego w 1620 r.; odprawiało się w nim 3 nabożeństwa w niedziele i święta, zaś liczba parafian obecnych na jednym nabożeństwie dochodzi do 2400. Niestety, Generalny Wikariat „nie widział potrzeby przyczyniania się do załatwienia sprawy remontu”. Jeszcze przed podjęciem starań o remont całego kościoła (starano się raczej o zgodę na ewentualną budowę nowego kościoła parafialnego) wyremontowano w kościele kaplicę Najśw. Marii Panny. W celu sfinansowania remontu kościoła proboszcz zamierzał przeprowadzić loterię dobroczynną. Inne inwestycje to realizacja w 1863 r. ufundowanego wcześniej oświetlenia statuy Najśw. Marii Panny na placu kościelnym, fundacje na utrzymanie krzyży znajdujących się na terenie parafii i kapliczki przy drodze cesarskiej, założenie i utrzymywanie kaplicy św. Rodziny w klasztorze sióstr Elżbietanek prowadzących szpital, ufundowanie nowej drogi krzyżowej w kościele parafialnym. Zob. AAK, Generalni Wikariat w Tesine, Parochie Jablunkau, sygn. 396, 490, 607.

¹⁹ Schematismus 1863, s. 194: szkoły w Jabłonkowie — 3 klasy, 330 dzieci, w Łomnej — 1 klasa, 115 dzieci, w Bukowcu — 1 klasa, 145 dzieci, w Milikowie — 1 klasa, 90 dzieci, w Piosecznej — 1 klasa, 78 dzieci. Ogólnie w dekanacie jabłonkowskim odnotowuje się procentowo w stosunku do liczby parafian większą liczbę dzieci uczęszczających do szkoły niż w dekanatach innych, oczywiście poza bardziej miejskim dekanatem bielskim. Na temat ogólnej sytuacji szkolnictwa w Cieszyńskim zob. AAK, Generalny Wikariat w Cieszyń, Schuldistrict Teschen. Ausweis über dem Zustande der Volksschulen nach dem Schuljahr 1844, sygn. 40. Tabela w Schematismus 1871, 254 n.

O systemie szkolnictwa w Austrii: O. Wagner, *Mutterkirche vieler Länder. Geschichte der evangelischen Kirche im Herzogtum Teschen 1545-1918/20*, Wien 1978, s. 265.

²⁰ Dokument dotyczący tej fundacji szkolnej znajduje się w aktach parafialnych AAK, Generalni Wikariat w Tesine, Stiftungsacten Jablunkau vol. I, 1740-1883, sygn. 490.

²¹ Chodzi o wojny w północnych Włoszech z Francją i w Czechach z Prusami w latach 1864-66. Rozwój artylerii spowodował, że były to wojny bardzo krwawe, (dużo rannych i okaleczonych). Nie bez reakcji na to pozostawał Kościół — tutaj wspomniana jest indywidualna inicjatywa ks. F. Śniegonia, zaś w czasie wojny prusko-duńskiej w 1864 r. biskup wrocławski zwrócił się do duchowieństwa z apelem o organizowanie zbiórek pieniężnych na rzecz poszkodowanych żołnierzy oraz o odprawianie modlitw o pokój. Zob. AAK, Generalny Wikariat w Cieszyń, Gestions-Protokoll 1864-1872, sygn. 33.

²² Zob. AAK, Varia, Kancelaria Generalnego Wikariatu vol. Ia 1796-1928, raport Generalnego Wikariusza z wizytacji odbytych w 1853 r., Strumień 2.01.1854:

„1. Szkolnictwo. Ponieważ szkolnictwo uległo większemu uregulowaniu i potrzeby zostały w dużej części zaspokojone przez w 1853 r. uskutecznione założenie sześciu szkół, jak też przez usystematyzowanie większej ilości placówek pomocniczych, zechce Wielebne Duchowieństwo skutecznie oddziaływać na to, by zakłady szkolne były pilnie uczęszczane przez możliwie wszystkich do uczęszczania zobowiązanych uczniów szkół tygodniowych i niedzielnych, by nauka odbywała się regularnie stosownie do istniejących przepisów, by uzyskany został większy postęp przez zarządzone nauczanie języka niemieckiego i by dla popierania materialnego dobrobytu parafian założone zostały — gdzie jeszcze nie istnieją — szkoły ogrodnicze.

2. Skoro regularne odprawianie nabożeństw parafialnych należy do istotnych obowiązków urzędu duchownego, a w ścisłym powiązaniu z tym stoi także właściwe odbywanie zajęć szkolki niedzielnej i nauki katechizmu, zechce Wielebne Duchowieństwo sumiennie sprostać temu ważnemu zobowiązaniu.

durch eine zweckmäßige Leitung der Lehrerconferenzen aus, begründete einen Verein zur Unterstützung der armen Schulkinder in dem Gebirgsschulgemeinde, wirkte auf die Errichtung von Schulbibliotheken und Obstbauenschulen im Schulbezirke ein, förderte die Obstbau-, Seidenbau- und Bienenzucht in wirksamer Weise, ermunterte zur Pflege der Landwirtschaftlichen Wissenszweige durch alljährige Praemirung der in diesen Beziehung sich hervorthunden Lehrer des Schulbezirkes, unterstützte und belohnte die armen und fleißigen Schüler bei Gelegenheit der Schulvisitationen, gab und sammelte Beiträge zum Beischaffung von Anschauungsunterrichtsmitteln und widmete solche auch den Hauptschulen in Teschen und Troppau²³.

In seinem Eigenschaft als Erzpriester hielt er auch außerhaft Ordnung in seinem Archipresbyteriats und nahm neue Förderungen, Einfluß auf die Armeninstitute²⁴.

Bei dem im Jahr 1864 erfolgten Übernahme der Schulen Oberaufsicht, dieses mit vieler Mühewaltung und Opfern verbundenen, unentgeltlicher Ehrenamtes widmete er für die Teschner Lehrerbildungsanstalt 50 fl. In dieser Stellung besuchte er alljährig mehre Schulen des Teschner fb. Commissariate, muterte zur Förderung des deutschen Sprachunterrichtes²⁵, zur Errichtung von Schulbibliotheken in den einzelnen Schuldistricten, zur Beischaffung von Unterrichtsmitteln, zur Pflege der volkswirtschaftlichen Zweige, zum öfteren Abhaltung den Lehrerconferenzen auf, welche den jährlichen Präfazen in der Teschner Lehrerbildungsanstalt bei und regte wiederholt die Unterstützung dieser Lehranstalt mit Musikalien, Büchern und Geld an.

Überhaupt bekundet der Schuloberaufseher Śniegoń nach dem Ausspruche der h. Ministeriums selbst Ministerial — Erlaß vom 12.06.1867 unterm dto. 16.08.1867 ebenso Liebe zum Amte als richtiges Verständniß der Aufgabe der Volksschule.

Um der materiellen Opfer, welche Herr Schulenoberaufseher Śniegoń für Schul- und sonstige gemeinnützige Zwecke gebracht hat in übersichtlicher Weise zu erwähnen,

3. Jako bardzo godne uwagi środki do zachowania moralności muszą być postrzegane wstrzeźmliwość i umiarkowanie. Aby jednak umocnić z dobrym skutkiem w tutejszym Książęco-Biskupim Komisarjacie od 1844 r. wprowadzone powstrzymywanie się od alkoholowych napojów oszalańskich i aby uzyskać nowych członków do bractw trzeźwości, uważa się za konieczne wyrazić życzenie i nacisk, by Duszpasterze w stosownych sytuacjach, a w każdym razie na pewno w okresie nadchodzącego Wielkiego Postu, a szczególnie w dni odpustów przysługujących tym bractwom, w swych kazaniach i katechezach szeroko pouczali swych parafian, a zwłaszcza do udziału w szkółce niedzielnej zobowiązaną młodzież o pożytkach doczesnych i wiecznych płynących z umiaru i by gorąco kładli na serce obowiązek wstąpienia do tego bractwa”.

²³ Po przejściu przez państwo w 1868 r. nadzoru nad szkolnictwem z rąk Kościoła władzom państwowym przekazano prowadzoną na ten temat dokumentację, w aktach kościelnych zatem nie zachowały się informacje na ten temat, tylko informacja w dzienniku podawczym z 1868 r. Zob. AAK, Generalny Wikariat, sygn. 33.

²⁴ Por. AAK, sygn. 33; sekretarz dekanatu już w Schematismus 1849, 27. Przykładowo w 1862 r. ówczesny dziekan jabłonkowski ks. F. Śniegoń przedstawił biskupowi projekt wsparcia remontu kościoła filialnego w Gutach (parafia Trzycieź) z okazji 300-lecia tej świątyni. Jak wyżej wspomniano, parafia trzycieska była bardzo uboga. Rzeczywiście też biskup udzielił wsparcia, podobnie jak przy budowie nowej szkoły katolickiej w Górnym Żukowie na terenie tej samej parafii (w 1872 r.). Por. AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Parochie Trzytisches.

Jeżeli chodzi o działalność charytatywną, była ona dużo łatwiejsza było to w bogatszej parafii jabłonkowskiej niż wcześniej w Trzycieżu. Parafianie jabłonkowscy działali charytatywnie nie tylko w zakresie spraw parafialnych: znana była jabłonkowska fundacja kapliczek na dawnych szanścach cesarskich, zarządzana przez komendę wojskową w Brnie; dochód z tej fundacji przeznaczony był na rzecz domu inwalidów wojskowych w Wiedniu. Zob. AKO, Zemska vláda slezska v Opave, Hradebni kaplicky v Jablunkove 1850-1865, sygn. 147/K-1.

Ożywiona była też inna działalność religijna w parafii jabłonkowskiej; z okresu rządów ks. F. Śniegonia wiemy o Bractwie Maryjnym i Bractwie Najśw. Serca Pana Jezusa. Por. AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Parochie Jablunkau.

²⁵ W szkołach tzw. utrakwistycznych (zob. K. Popiołek, *Historia Śląska Austriackiego*, Cieszyn 1913). Szkoły te miały przygotowywać słowiańskie dzieci wiejskie do nauki w średnich szkołach z językiem wykładowym niemieckim. Wobec zarzutu germanizacji nie cieszyły się powodzeniem i były przez władze gminne likwidowane.

wird bemerkt, daß er soweit es dem fb. Generalvicariate bekannt geworden ist, für den Schulbau in Ober-Zukau 60 fl., an patriotischen Gaben 100 fl., zum Begründung von Schulbibliotheken 100 fl., für neue Schulstiftung für arme Kinder 100 fl., der Jablonkauer Industrieschule 200 fl., der dort zu errichtenden Pfarrhauptschule 200 fl., dem Schulerstützungszwecke 100 fl. gewidmet hat, und überdies alljährlich zum Förderung der Schulzwecke circa 90 fl. spendet, was in Verhältniß zu seinem geringem Einkommen namhaft bezeichnet werden kann²⁶. Über seinen priesterlichen Lebenswandel, seine correcte politische Haltung und seine unbegrenzte Anhänglichkeit an das Allerhöchste Kaiserhaus herrscht nun eine Stimme.

Der Zeitpunkt ist nahe herangreift, wo die Bedeutung der Volksschule dem Clerus entzogen und einer dene Hände gelegt werden soll. Möge der Volksunterricht unter den neuen Verhältnissen gedeihe sich fortentwickeln, dem kath. Clerus der Breslauer österr. Diocese nimm aber das Bewußtsein mit sich, daß ihm die wahre Volksbild stets am Herzen gelegen ist, und daß er nach Maßgabe seinen Kräften bemüht war nach der Hebung des Schulwesens fern von jeder unheiligen Partheistreite und aller nationalen Agitationen eifrig zu arbeiten²⁷. Zahlreiche Schulen sind in den letzten Jahren nach seinen Anregung ins Leben getreten, viele Schüler erweitert, der Unterricht durch seine Mitwirkung verbessert, das Interesse der Schulgemeinden für die Schule durch ihn geweckt werden. Die hohe k.k. Behörden haben dies in wiederholten Erläßen anerkannt, und werden diese Anerkennung auch gegenwärtig nicht versagen. Dieser Anerkennung würde durch die Verleihung einer Allerhöchsten Auszeichnung für den Dioecesan — Schulen — Oberaufseher Śniegoń öffentlichen Ausdruck gegeben werde und darum stellt das fb. Generalvicariatamt die vertrauensvolle Bitte: Eine Hochlöbliche Landesregierung wolle die Verleihung des Ritterkreuzes des k.k. Franz Josefs Ordens für den mehrgenannten Schulenoberaufseher hohen Orts hochgeachtet beantragen.

[6.]

[Dekret generalnego wikariusza ks. Antona Helma dla ks. Franciszka Śniegonia, Cieszyń 20.01.1870.]

Teschinii 20.01.1870.

Ad conservandam magis disciplinam ecclesiasticam promovendaque ecclesiastica negotia in locum ultimi Commissarii P. Episcopalis, pie defuncti Canonici Joannis Koziół,

²⁶ Ówczesna pensja nauczycielska wynosiła ok. 200 guldenów rocznie, wyższego urzędnika państwowego — ok. 1000 guldenów. Dochody księży kształtowały się bardzo różnie, zależnie od zamożności parafian i patrona. W Jabłonkowie, choć była to parafia bogatsza niż Trzycieź, nadal wypłacano ks. F. Śniegoniowi ministerialne wsparcie w wysokości rocznie 100 guldenów oraz pensję inspektora szkolnego w tejże wysokości. Do tego dochodziły skromne — po zniesieniu obowiązku opłacania „iura stolae” przez protestantów oraz serwitutów — w naturze dochody parafialne. Z pewnością łącznie nie sięgało to 300 guldenów. Por. AKO, Generalni Wikariat v Tesine, Parochie Jablunkau; Zemska vláda slezka v Opave, Inventar dekanstvi Jablunkov.

²⁷ Chodzi tu o okres szczytowy austriackiego kulturkampfu — „ustawy majowe” 1868 r., odnoszące się do szkolnictwa i regulacji stanu cywilnego przez prawo państwowe (zob. obszernie O. Wagner, dz. cyt., s. 304-320); wpływ tych ustaw na przepisy kościelne — zob. *Verordnungen für den österreichischen Antheil des Bisthums Breslau*, Teschen 1904, nr 33-47 — sprawy szkolne. Był to równocześnie okres budzenia się świadomości narodowej najpierw Czechów, a potem Polaków na austriackim Śląsku. W 1870 r. ogłoszone zostało tzw. *Czeskie prawo państwowe (Böhmische Staatsrecht)*, którego zwolennikami byli początkowo katolicycy działacze polscy. Z czasem jednak dochodzi do rozbitcia na drobne frakcje, zaś po *Syllabusie* papieża Piusa IX, w którym potępił on liberalizm, katolickie organizacje zaczynają się izolować. Biskupi wrocławscy, Heinrich Förster i Georg Kopp potępiali to rozbitcie nakładające się na podziały narodowościowe. Por. O. Wagner, dz. cyt.; Pius IX, *Syllabus seu collectio errorum in diversis Actis proscriptorum*, 8 grudnia 1864 r., w: H. Denzinger, A. Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, ed. 36, Friburgi Brisgoviae 1976, nr 2901-2980, [2939-2955].

Supremum scholarumInspectorem, Assessorem Consistorialem. Examinatorem Prosynodalem. Parochum et Archipresbyterum Jablunkoviensem, Plurimae Reverendum Dominum Franciscum Śniegoń, per ejus mihi probata habilitate, dexteritate, diligentia et morum honestate per Ducatus Teschinensis districtum, provisoris modo denominare et constituere duxi, (...)

[7.]

[Biskup Heinrich Förster do ks. Franciszka Śniegonia, Wrocław 22.04.1872.]

Breslau 22.04.1872.

Mit nicht geringem Schmerze haben Wir in einer Zeit, in welcher die Kirche, verlassen von allen irdischen Hilfen, gegen eine Uebermacht innerer und äußerer Feinde zu kämpfen hat und in welcher eben darin die stärkste Aufforderung zu einem festen Trauen zusammenhalten aller Wohlmeinenden, zumal der Priester gefunden werden sollte, von die beklagenswerthen Umtrieben Kenntniß erhalten, zu welchen sich mehrere Priester Ihres Commisariates — einer Erzpriester an der Spitze, selbst mit Hinzuziehung der Capläne — untereinander gegen Unseren alten Ehrwürdigen Generalvikar Helm angeblich zu dem Zwecke verbunden haben, demselben zu seiner Erleichterung in seinem hohen Alter einen Coadjutor beizugeben. Die Beweggründe, die den eigentlichen Urheber der ganzen höchst beklagenswerthen Bewegung geleitet haben sind ganz andere, Uns sehr wohl bekannte. Wir wollen hierbei nicht daran erinnern, daß in dem ganzen Vorgehen ein indirecter Vorwurf gegen Uns liegt — der nämlich, daß Wir Unseren österreichischen Bisthumsantheil in einer schweren, vielfordernden Zeit, zunächst der Leitung eines altersschwachen und darum unfähig gewordenen Mannes überlassen, denn die Männer der Bewegung scheinen nicht zu wissen, daß der Verkehr zwischen Uns und dem General Vicar nie ein so lebhafter war als eben jetzt²⁸, daß der Letztere selbst in so etlichen Dingen Nichts that ohne Unseren Kenntniß und Zustimmung, daß er Uns sogar in wichtigen Dingen die Concepte seiner Erlasse zusenden und daß er sich ein so thätig und ein so entschieden erwiesen, ein so zu Unserer Zufriedenheit gearbeitet hat als eben jetzt. Wir wollen auch nicht an den bitteren Undank erinnern, dessen sich Priester schuldig machen, die aus gekränkter Eitelkeit und aus verletzten Hochmuth dem alten verdienten Manne den Spätabend seines Lebens in solcher Weise verbittern können. Wir wollen Sie nur darauf aufmerksam machen, daß ganzen kanonischen Rechte von einer Coadjutorie des Generalvikariats der scharfsinnigen Erfindung des Herrn Pfarrers Monczka. Wir aber um so weiter davon entfernt sind, den alten verdienten Prälaten, so lange er nicht selbst resignirt, aus seiner Stelle zu verdrehen — als Wir selber mit um so größerer Währhaltung die Geschäfte Unserer General Vikariats Amt in Auge behalten. Was Uns aber als das Unerwarteste und Betrübendste bei dieser schmerzlichen Erfahrung erscheint, das ist der Antheil den Euer Hochwürden diesen Bewegungen, zumal bei der ersten Adresse, genommen die inzwischen in die Brüche gegangen ist, wenn Sie auch bei der Schrift, die gegenwärtig auch im Umlaufe steht, sich mehr zurückgehalten. Auch das Mißtrauens Votum gegen den Landesschultrath Danel²⁹ hat unter Ihren Augen seinen Ursprung gefunden und statt, daß Euere Hochwürden von so unpriesterlichen Getreibe abmahnen und Uns, Ihrem Bischöfe, amtliche Anzeige machen und diese beklagenswerthen Umtriebe im ihrem rechten Lichte darstellen sollten, schweigen Sie nicht nur, sondern nehmen eine höchst zweifelhafte Stel-

²⁸ Zob. O. Wagner, dz. cyt., s. 318 (o dużej roli, jaką odgrywali biskupi wrocławscy w episkopacie austriackim w okresie kulturkampfu).

²⁹ Ks. Franciszek Danel był proboszczem w Pierścę, a od 1870 r. w Bielsku. Był także jako radca szkolny członkiem władz krajowych w Opawie. Na tym stanowisku skarży się on w 1872 r. biskupowi na „wolnomularskie poczynania” władz w stosunku do szkolnictwa katolickiego. Prawdopodobnie jednak protest ks. Danela był zbyt słaby, a jego postępowanie w oczach części kleru — zbyt ugodowe, stąd rozpowszechniono w Generalnym Wikariacie omawiane tu wotum nieufności wobec ks. Danela jako krajowego radcy szkolnego. Zob. AAK, Parochie Bielitz, vol. I, 1859-1888.

lung ein, bei der Sie nach beiden Seiten Mißtrauen erregen. Das ist aber nicht die Art, wie Sie sich zu Ihrem Bischofe zu stellen haben, und nicht die Art, wie Sie dem alten Generalvikar sein Ihnen stets bewiesenes Wohlwollen vergelten, und am wenigsten die Art, wie Sie Unser Vertrauen rechtfertigen.

[8.]

[Bez daty, miejsca, autora do bpa Heinricha Förstera. Przypuszczalnie to jedno z pism zbiorowych duchowieństwa, z licznymi poprawkami.]

Der Vorfall in Bielitz bezüglich Legitimierung der Kinder aus einer im Ausland geschlossenen vor der Kirche ungültigen Ehe³⁰, die große Machtlosigkeit, Zaghaftigkeit, Bangigkeit und Unschlüssigkeit womit bei diesem sind vollendete Thatsachen, die sich durch beschwichtigenden Referate stellen lassen. Dieser Hiermit ist zugleich ein so-lichem das Gewissen schwer bedrückende.

Es ist Aufgabe nun zweifelsohne der Jeztzeit, der Kirche durch Regierungsorgane of-fen die Stimme zu biethen, mit Zuvertheidigen, und nicht Feige wie ein Mirthling sich heiter die Schablonen der weltlichen Gesetze zu verbergen. Der österreichische Clerus und mit ihm das katholische Volk war gewohnt alle Gesetze dieser Kathegorie, ob weltliche oder kirchliche einem durch Kirchen-Organe zu erfahren³¹ und hat langsam, vorab das Volk den Unterschied zwischen beiden verleret. Jezt treten auf eines beide Ge-walten mit sogenannter Gesetzen, der Staat mit seinen alle Religion und Sitte Verführenden Forderungen, und die Kirche mit göttlichen und kirchlichen Gesetzen. Der Statat will noch dazu durch den Clerus und eformen Anwendung sein Gottlosen Anordnungen heiligen lassen, damit das Volk nicht wisse, wie es in der Strudel des Unglauben hineingezogen betreffen wird. Auf alle diese Intentionen der neuer moderner Reue ist aber der Clerus nicht vorbereitet, wie dies der Fall von Bielitz eclectant beweist. Die schablonenmäßige Belehrung ist nicht mehr hinreichend. Mit eisernen Hammerpacht an uns die Nothwendigkeit, daß der Klerus einmüthig Hand in Hand mit den Bischöfen einhergehe — dazu ist aber mündliche Verständniß und Einheit im Vorgehen — Einheit in der Beurtheilung der Zweifelfragen — und Gegenseitiges Muth zu sprechen nothwendig — dieses kann durch Currenden nicht erreicht werden, denn Currenden hat der Klerus eine so große Massa, daß der Kopf schwindelt, das Herz aber kalt und thatenlos dabei geworden ist — laut diesem Grunde haben sich einige Priester, die hier gefertigt sind versammelt und unterbreiten folgende:

1. Euere Fürstbischofliche Gnaden geruhe in kürzester Zeitfolge Priester Conferenzen strengstens anzuordnen, welche ab hier nicht dekanatsweise, vielmehr aus wenigstens drei Dekanaten zusammenkommen und zum allgemeinen Priester Conferenz entfalten und bei dieser Conferenzen-mittel in Berathung ziehen, eine Einheit, Muth-Belehrung des Volkes etc. in erfürter und zeitgemäßer Weise zu erzielen wäre, damit dann mit dem Feinde der Kirche der Kampf zum Siege durchführen kann. Die hiesigen Dekanaten zu 5-6, 7-8 Pfarreyen sind zu klein um Coferenz vom Erfolg halten zu können.

³⁰ Małżeństwa mieszane bez klauzuli wychowania dzieci w wierze katolickiej zawierano „za granicą” — w tym przypadku często na Śląsku pruskim (w Kościele katolickim). Zob. J. Michajda, dz. cyt., s. 199 n.; *Verordnungen für den österreichischen*, 1904, nr 33-47. W wyniku „ustaw majowych” z 1868 r. „legitymowanie” takich małżeństw oraz ich potomstwa zostało zniesione wraz z wprowadzeniem małżeństw cywilnych. Por. O. Wagner, dz. cyt., s. 318.

³¹ W okresie józefinizmu przepisy państwowe i kościelne dotyczące kwestii wyznaniowych zamieszczane były w tzw. *Verordnungen in publico-ecclesiasticis* (zob. AAK, Generalny Wikariat w Cieszyńcu, sygn. 1-2). Po podpisaniu konkordatu w 1855 r. wydawano już tylko *Verordnungen in ecclesiasticis*, również zawierające informacje o przepisach państwowych (zob. tamże, sygn. 15-36). Ludność o nowych przepisach była informowana zazwyczaj z ambon (zob. ogłoszenia parafialne, np. w kronice parafialnej z Brennej). Rok 1868 r. przyniósł zaburzenie tej harmonii, co trwało aż do „ustaw przejściowych” z maja 1874 r. Zob. *Verordnungen für den österreichischen*, 1904, nr 1; O. Wagner, dz. cyt., s. 263; J. Michajda, dz. cyt., s. 270 n.

2. Geruhen Euere Fürstbischöflichen Gnaden den Entwurf eines Protestes an den Hr. Minister des Innern darzusenden schon allenfalls zu ändern und uns den bischöflichen Rath zu geben, ob wir selben allseitig gefertigt an den bestimmten Ort absenden können. Ob derselbe eine Wirkung erreichen wird ist kein Gegenstand einer Erörterung oder einer Frage.

3. Geruhen Euere Fürstbischöflichen Gnaden uns bekannt zu geben — ob Hochdieselben geneigt wären eine Adresse für die Sekundia des h. Vaters an Sr. Heiligkeit in die Form einzubeligten, wonach sich die freiwillig Personen einzeichnen, und bei ihrer Namensfertigung ein gutes Werk am Tage den Sekonditz zu verrichten, versprechen diese guten Werke bestünden.

Schluß — bitten um...

[Tutaj tekst się urywa, wraz z podpisami ciąg dalszy został odcięty.]

[Dopisek na odwrocie:]

Aus bei dieser schriftlich Eingabe an Eure Fürstbischöfliche Gnaden als unsere von Gott bestehenden Oberhirten und Vater thun, der reinsten Motive bewußt bitten, daß falls diese That nicht so gestaltet ist als sie sein sollte, in oberhirtliche Vatergute...

[9.]

[Komisarz Franciszek Śniegoń do bpa Heinricha Förstera, Jabłonków 27.04.1872.]

Jablunkau 27.04.1872.

Erlauben gnädigst, daß ich es wage über die nicht ganz unverdienten Repräsentation, die ich, in *stricto obedientiae officis* gegen meinen aller Hochverehrung würdigsten Oberhirten in meinem tiefbekümmerten und vom Schmerz ergriffenen Herzen erwogen, eine Rechtfertigung zur gnädigsten Berücksichtigung in folgenden zu unterbreiten. Die erste bewegte Adresse ist ohne mein Zuthun und ohne Veranlassung von meiner Seite angefertigt und wider mein Vermuthen veröffentlicht worden, daher als ich brieflich vom Umlaufe derselben in Kenntniß gesetzt, und die Adresse sammt Einbegleitung mir vom einem Mitpriester übergeben wurde, ich dieselbe zurückgehalten und der weiteren Veröffentlichung gänzlich entzogen habe, um so mehr als Punkte dahin enthalten sind, welche meinen Gefühlen und Grundsätzen meiner Überzeugung starks entgegen sind.

In dem Glauben daß der fürstbischöfliche Generalvikariatssekretär Goryl von der in Umlaufe seienden Adresse Eure fürstbischöfliche Gnaden benachrichtigen und seine Aussagen nicht auf Vermuthungen hat — fand ich keinen weiteren Grund, mit nachträglichen Berichte Eure fürstbischöfliche Gnaden zu beselligen, sondern, weil ich ein Feind jeder Agitation bin, vor weiteren dießfälligen Schriften zu warnen, und vor mehreren Amtsträgern mein Nichtverständniß mit diesem Vorzuge auszusprechen, nur bereue ich es schmerzlich, daß hierin lediglich den Privatweg und nicht den offiziellen eingeschlagen, und bedauere dieß um so mehr, als ich selbst mit meiner bisherigen Lage und Stellung dem Amtsverhältnisse zum Hochwürdigen fürstbischöflichen Generalvikar zufrieden bin, und Hochdemselben in schuldiger Pietät immer ergeben war und bin und versichern kann daß ich täglich wie früherhin so itzt in seinem hohem Greisealter und insondert seit seiner Erkrankung am Altare des Allerhöchsten ein frommes Memento für dessen Erhaltung in einem leidenfreien Alter mache, und mich seines Wohlwollens würdig zu bezeugen bestrebe.

Daß eine zweyte Adresse im Umlauf gekommen ist, daran trage ich, Gott ist Zeuge, keine Schuld, und trotz meiner Bemühung dieselbe und den Weg ihrer Publikazion zu erforschen, und sie so wie die erste in die Brüche gehen zu laßen, ist mir zu meinem Leidenwesen nicht gelungen.

Sehr schmerzlich berührt mein Innerstes die Andeutung, daß das Mißtrauens Votum gegen den Landesschulbeirath Pf. Danel unter meinen Augen verfaßt worden sei — und drängt mich zu der Erklärung daß dasselbe aus Anlaß der Skotschauer und Bielitzer

Schulangelegenheiten³² von Teschen ausgegangen von den hier befindlichen Kaplänen ohne meine Mitwissenschaft unterschrieben und weiter befördert worden ist — da diese Adresse, so viel mir bekannt ist, die Stimmung des Commisatriats-Clerus zum Ausdruck gebracht haben soll, und ich dieselbe als eine einen einzelnen Priester betreffende Privatangelegenheit betrachtet und vorausgesetzt habe, daß dieselbe von dem Adressanten an die fb Generalvikariat wegen dessen allfälligen Rechtfertigung wurde geleitet werden, so habe ich eine vorzeitige Berichtserstattung hierüber unterlassen, um Euren Fürstbischöflichen Gnaden hochadelstes Vatersherz durch derartige Anzeigen in diesen für die heil. Kirche Gottes eingetretenen schwersten Zeitverhältnissen zu betruben.

Sollte aber das seinerzeitige offizielle Nichteingreifen und Nichtentgegentreten gegen diese Vorgänge einen Schatten auf meinem Charakter werfen und den Verdacht eines Einverständnisses involviren, so bitte ich flehentlichst Eure Fürstbischöfliche Gnaden geruhen obige Äußerung gnädigst entgegen zu nehmen, und dieselbe als einen Milderungsgrund meines vielleicht nicht ganz correcten, darum mißfälligen Vergehens in gnädigsten Nachsicht ansehen zu wollen.

[10.]

[Komisarz Franciszek Śniegoń do duchowieństwa komisariatu cieszyńskiego, Jabłonków 28.04.1872.]

Jablunkau 28.04.1872.

Bei dem Umstande, als in dem teschner Commissariate zwei Adressen im Umlauf sind, die erste an Seine fürstbischöfliche Gnaden, die 2-te als Mistrauens Votum gegen den Landesschulbeirath Pf. Danel — für welche unter dem hohen und ehrwürdigen Curat—Clerus Unterschriften gesammelt werden — dieser Vorgang aber nicht nicht nur ein ganz..., sondern die Chuld Pietät gegen Obere und die von den ... Stand ... verletzt somit als ein ungerecht und unbillig und unheißt, von jedem und allen Priester folgerichtig gebrandmarkt werden kann und nicht nur das größte Mißfall Unseres Hochwürdigsten Oberhirt erregt hat, welcher für österr. schlesischen Clerus so viele ergebenste Huld hat. ... abseits von einigen ungerufenen Priestern ausgehenden ... die um den Frieden ... zerklüften — als solche mit ... Widerrissen anerkannt wird, so werden die Hochwürden ... hinmit ... solche Adressen vom die... irdenden kunftigen allsorglich außer ümlauf zu setzen, dieselben entweder proprio autoritate zu vernichten oder aber dem fb. Commissariate zu Vernichten zu zusenden.

[Podpisy z dekanatów, w których rozpowszechniono okólnik:]

Teschen, Skotschau, Bielitz, Schwarzwasser, Freistadt, Karwin, Friedek.

[11.]

[Bez daty, miejsca, autora — do biskupa wrocławskiego Heinricha Förstera.]

Nachdem die Auflösung des evangelischen Gymnasiums in Teschen sehr nahe bevorsteht³³, strengt die Regierung sich an, die daselbst angestelltes gewesenen Professoren an den I. Staatsgymnasium, das spezifisch katholisch ist — anzustatten. So gelang es in

³² W Bielsku chodziło o zagrożenie istnienia szkoły katolickiej prowadzonej przez siostry szkolne. Powody zadrażnień w Skoczowie nie są znane, jednak wiadomo o żądaniach tamtejszej ludności założenia szkół katolickich oddzielonych od awyznaniowych szkół publicznych (po „ustawach majowych”), oraz o „podnoszonej przez skoczowskie duchowieństwo agitacji przeciw nowym ustawom szkolnym”, o czym Generalny Wikariat złożył raport do Ministerstwa Wyznań i Oświecenia. Ministerstwo argumentowało, że awyznaniowość szkół państwowych nie oznacza ich areligijności. Por. *Verordnungen für den österreichischen*, 1904, nr 33 n.

³³ Z powodu malejącej liczby uczniów oraz dążeń do zastępowania szkolnictwa wyznaniowego publicznym szkolnictwem bezwyznaniowym; nastąpiło to w 1873 r. Zob. O. Wagner, dz. cyt., s. 271.

jüngste Zeit dem Ministerium des Cultus und Unterricht über Vorsehung des schles. Landesschulrates einen Professor Namens Karell an das katholische Gymnasium zu befördern, und brach einen Riß in den Lehrkörper zu Tage zu fördern, der bisher obgleich nicht aus eifrigen Katholiken unter der Direktion des bekannten Dr. Gabriel bestehend, dem teschner Gymnasium doch wenigstens eine katholische Signatur-Charakter geliehen hat.

Diese Procedur laßt befürchten, daß in kurzer Zeit die Protestantisierung des Gymnasiums unter der Einflußnahme des freigeisterischen Bürgermeister Dr. Demel, durch dessen Vermittlung bei der Communal-Unterwahlen ein Protestant zum Direktor, eben ein Protestant zum Bezirksschulinspektor für den Bezirk Teschen ernannt worden sind, wird durchgeführt werden.

Es steht heran zu befürchten, daß nachdem der Gymnasiumsdirektor Dr. Gabriel den blauen Bogen seiner Quiescierung unter den Auspizien des genannten Landesschulrath erhalten haben wird, das teschner Gymnasium einer Protest den derzeit peer. Direktor des evangelischen Gymnasiums Namens Bierman, den Hauptredacteur der Zeitschrift Silesia zum Direktor erhalten werde³⁴.

Es ist unverkennbar, daß die Folge der bisherigen Haltung des gegenwärtigen Direktor sein dürfte, der wie er alles kath. Priesterliche³⁵ abgestrichen als ein trauer Sattelit des kirchenfeindlichen Liberalismus indifferent gemacht und er an der eventuellen Katastrophe dieses Institutes einen Theil der Schuld trägt, nunmehr den Bestrebungen der kirchenfeindlichen Parthei entschieden entzogen zu treten und Einhalt zu thun fast außer Stande ist, und sich bald von der Clique verlassen sehen wird, für deren Gunst er bisher geschwärmt und vor lauten Humanität-Artigkeit seine priesterlichen Charakter verleugnet und der kath. Amt unersetzte Schaden zugefügt hat.

Ich erachte es für eine unerläßte Pflicht-Dienst Euer Hochwürdigsten Durchlaucht zur Hoherkenntniß zu bringen und ehrfürchtsvollst die Bitte zu stellen Euere Hochwürdigste Durchlaucht geruhen Maßnahme und Verkehrswegen gnädigst vorzeichnen zu wollen, womit die erforderliche nicht ohne Ird zu befürchtende Protestantisierung des hiesigen Gymnasiums das doch eine katholische Stiftung ist, und für fleißige und vorzügliche Schuler mehrere bedeutende vom Clerus gestiftete Stipendien aufzuweisen hat verhindert werden könnte.

[12.]

[Do biskupa wrocławskiego Heinricha Förstera z podpisami duchowieństwa Generalnego Wikariat. Charakter pisma niżej podpisanego ks. Antoniego Monczki.]

Diöcese Breslau österr. Antheiles 1872.

Mit schwerem aber mit vertrauensvollem Herzen nahmen wir Eure fürstbischöfliche Gnaden — denn wohin anders sollen wir und wenden um Trost und Hilfe zu suchen, als nur dahin wo Beides zu finden ist. Unser Anliegen betrifft nicht geringes! denn es bezieht sich auf dem österreichischen Antheil der Diöcese Breslau.

Unser Hochverdienster Herr Generalvikar liegt nämlich seit Monathen am Krankenlager schwer darnieder und kann — ohne Hoffnung auf Wiedergenesung — noch längere Zeit an dasselbe gefesselt sein.

Sein hohes Alter und seine körperlichen Leiden drücken ihn ohnehin schon allzu sehr, als daß er die Last der Leitung einer Diöcese — ohne Nachtheil für die Kirche, für die Priesterschaft und für seine eigenen Kräfte — noch ferner tragen könnte. Das ihm an-

³⁴ Czasopismo „Silesia”, które na przełomie XIX i XX w. stało się organem Śląskiej Partii Ludowej Józefa Koźdonia (ślązakowców), w okresie kulturkampfu znane było z wystąpień antykościelnych. Kilkakrotnie w związku z tym Generalny Wikariat wstępował na drogę sądową przeciw redakcji „Silesii”. Por. AAK, Generalny Wikariat w Cieszynie, sygn. 33.

³⁵ Dyrektor Florian Gabriel był augustianinem z konwentu w Brnie (archidiecezja ołomuniecka), rezydującym przy parafii cieszyńskiej. Por. Schematismus 1869, 216. Tutaj też zapewne w znaczeniu pejoratywnie ujmowanym jako „klerykalne”.

vertaute Steuerruder mitgleitet zu Zeiten seinen Händen, und übergeht in jene — seiner nächsten Umgebung.

Die Fama ruht es laut in die Nähe und in die Ferne: „Es regieren mit der hiesigen Diöcese nur die Capläne in Teschen“ —

Die geruht allein als solches ist nicht geeignet, die gesunkene Ehre des Priesterstandes zu haben; und da der Herr Generalvikar schon vor Jahren um Enthebung von seinen schwierigen Amte bei Euere fürstbischöfliche Gnaden bittlich geworden ist: so glauben wir, fern von jeder Absicht ihm zu kränken — vielmehr in seinem Sinne zu handeln, wenn wir in aller Ehrfurcht darum bitten:

Es möge Eure fürstbischöfliche Gnaden gefallen, dem kranken 86-jährigen Greise einen Coadjutor oder Administrator beizugeben, der fähig ist, das Generalvikariatsamt mit Gewissenhaftigkeit, mit Weisheit und mit Würde zu leiten, der zugleich das Vertrauen des Clerus genießt.

Euere Gnaden Herr Fürst und Bischof! ertheilen dem Verdienste die Kronen: der Arbeitsmüde bedarf nun am Feierabende seines Lebens einiger Rast und Ruhe um vor dem letzten Schluß seiner tugendenlicher Lebensmüde sprechen zu können: „Es ist vollbracht“.

Wir enthalten uns jeder weiteren Begründung unserer Bitte, und fügen nur noch unsere innigste Danksagung hinzu, daß Eure fürst-bischöfliche Gnaden geruhet haben, den Herrn Erzpriester zu Jablunkau — den die Diöcesan-Geistlichkeit ehrt und liebt, zum fb. Commissär uns zu bestellen³⁶.

— Ant. Monczka,

Pfarrer von Schönhof,

— Johann Kapinus,

Pfarrer in Peterswald,

— Hermann Grünse,

Kurat in Nieder Suchau,

— Fr. Ligozki,

Pfarrer in Tierklitzko,

— Com. Orel,

Pfarrer von Ober-Schau,

— Andr. Halesch,

Pfarrer in Karwin,

— Jos. Herda,

Pfarrer in Bludowitz³⁷,

— Anton Knoppek, Erzpriester und Pfarrer in Kurzwald,

— Al. St. Matuszyński,

Com. von Heinzerdorf,

— Joh. Blazeg,

Pfarrer in Riegersdorf,

— Ig. Rychtarsky,

Curat in Ellgoth,

— Johann Kottas,

Pfarrer zu Zabrzeg,

— Kracmar Franz,

Pfarrer in Czechowitz³⁸,

— Ant, Duda, pres. peterswalder Pfarrer in Schönhof,

— Carl Galuschka, Cooperator,

— Jos. Larisch, Archipresbyteriats-Actuar und Pfarrer in Hnoynik,

— Josef Onderek,

³⁶ Zatem sugestia, że właśnie ks. F. Śniegoń jest ewentualnym kandydatem cieszącym się czcią i przywiązaniem kapłanów.

³⁷ Senov, Petrovice u Karvine, Dolni Sucha, Horni Sucha, Karwina, Bladovice — dekanat Karwina bez 3 parafii.

³⁸ Międzyrzecze, Jasienica, Rudzica, Ligota Bielska, Zabrzeg, Czechowice — dekanat Bielsko bez 2 parafii, w tym Bielska z ks. Danelem.

Pfarrer zu Skalitz,
 — Johann Kolarz, Pfarrer zu Morawka und emer. Erzpriester,
 — Anton Sladeczek.
 Cooperator in Morawka,
 — Anton Stiskala,
 Cooperator in Morawka,
 — Johann Bitta,
 Pfarrer in Domaslowitz.
 — Ig. Genserek³⁹.

[13.]

[Bez daty, miejsca, autora. Przypuszczalnie pismo ks. Franciszka Śniegonia.]

Hochwürdiger Herr Bruder!

Da ich seit mehr als durch 3 Wochen im einem böartigen Schnupfen leide, der mich zu wichtigen Amtsgechäften fast untauglich macht, so zweifle ich bei Andauern dieses fatalen Rheuma deinen freundlichen Einladung weiterfolgen leisten können. — Obwohl ich gern zu dir komme. Eben habe ich beim Begräbniße des + Erzpriesters Stahala meiner Zustand noch verschlimmert.

2 Tage vor dem Begräbniße bekam ich durch den Herr Assessor Bitta die Kunde, daß eine Adresse im teschner Commissariate kursirt, damit dem langwierig kranken fb. Generalvikar aus Schonung für sein h. Alter eine Aushilfe geschehe, worin der Passus — daß Kapläne das fb. Generalvikariat laut fama vertreten vorkomme. Da dieß ohne meine Zuthun und Wissen geschehen, hat mich daher die Nachricht überrascht und da der Auslegungen und Interpretationen hievon viele gemacht diese mit größten Unwillen aufgenommen wurden, und mir dieselbe gegen das ausdrückl. Verboth, mir etwas hievon zu sagen, übergeben wurde, so habe ich sie bei mich behalten — sie der weiteren Veröffentlichung entzogen, um so mehr, weil zu Ende des jeden Erzpriesters mit einigem Worten Erwähnung geschickt.

War auch Anfangs der Fastenzeit Pf. Monczka bei mir über Nacht, so haben wir andere Verhältniße zu besprochen, u.z. Kreuzwegstationen für seine Kirche, auf welche Pfarrer Duda 500 fl. gewidmet hat — und unsere Familienverhältniß, vor einer Adresse kam nicht die geringste Erwähnung⁴⁰.

Die beigegebogene Schrift hat die edle Absicht, dem kranken Herrn fb. Generalvikar die ihm bei seinem Leiden nothwendige Ruhe zu erbitten. Es handelt sich keineswegs darum, ihn des Generalvikarsamtes zu entkleiden, Er soll in Ehre als solcher leben — oder sterben; wir wünschen Ihm nur eine offizielle Seiner und unserer Diözese würdige Unterstützung, um dem Gerichte: „die Kapläne in Teschen regieren mit unserer Diözese“ jeden Grund zu entziehen. — selbst meine Scheingrund⁴¹.

Wem diese Administr. gebührt, ist jedem bekannt, wen diese und die Nachfolge zufallen wird, so einer dieß — oder jenseitigen Würdenträger, wünschen wir aus der diesfälligen Hochamts Entscheidung zu erfahren.

³⁹ Hnojnik, Skalica, Morawka, Damasłowice — dekanat Frydek — tylko dwie parafie. Zatem pismo zbiorowe zdąży obejść trzy z siedmiu dekanatów komisariatu cieszyńskiego. Ciekawa jest jego trasa: po drodze z Karwiny ominięto Cieszyn, Skoczów, znów rozpoczynając zbieranie podpisów w dekanacie bielskim, z pominięciem Bielska, po czym nastąpił przeskok na drugi koniec komisariatu — do Frydka, omijając także Jablonków, gdzie dziekanem był ks. F. Śniegoń. Por. Schematismus 1869, 214 n.

⁴⁰ Od następnego zdania zmienia się styl oraz charakter pisma. Najwyraźniej przytaczany jest pogląd autorów powyższego pisma — prawdopodobnie treść wcześniej przez ks. F. Śniegonia wspomnianego „krótkiego napomknięcia”, przesyłanego każdemu dziekanowi wraz z pismem zbiorowym.

⁴¹ Te ostatnie trzy wyrazy to dopisek (czy wyraża myśl ks. F. Śniegonia?). Z kolei następuje aż do końca pisma przerwany, domniemany cytat pisma zbiorowego.

Diese Schrift will alle Zartheit und Wohlandständigkeit beobachtet haben Se. fürst-bischöflichen Gnaden, wie auch gegen den P.T. Herrn Generalvikar. Niemand kann hin uns übel deuten, und kann auch Niemanden sched. Ein günstiges Result ist nun durch zahlreiche Unterschriften bedingt. Nun bittet um Resulierung dieser Schrift und um möglichst schöne reine und lebare Unterschrift so wie auch um schnelle und sichere Weiterbeförderung.

Tempus fiet.

[14.]

[Biskup Heinrich Förster do ks. Franciszka Śniegonia, Wrocław 24.06.1872.]

Breslau 24.06. 1872.

Eueren Hochwürden übersenden Wir anbei Ihre Ernennungs-Urkunde als Generalvikar und Official⁴², indem Wir Gott bitten, daß, je schwerer, drangvoller und drohender die Zeitverhältnisse sind, Er Sie mit desto größerer Kraft aus des Höhe ausrüsten und Ihnen desto ungetheiltes Vertrauen bei der Geistlichkeit und den Laien Ihres Amtsbereiches zuwenden und erhalten wolle. Mit der Abnahme der professio fidei und Ihrer Amtseinführung und Vereidung nebst den Anbeigabe haben Wir Herrn Generalvikariatsrath Erzpriester Michalek betrauet, zu Auszahlung des etatirten Gehaltes an Eure Hochwürden von 1.07.d.J. ab, Unsere Kameral-Direktion ermächtigt. Eure Hochwürden wollen der k.k. Landesregierung in Troppau Sich als Unseren neuen Herrn Generalvikar und Official vorstellen, Unseres Ehrwürdigen Geistlichkeit aber die Ernennung mit der Maaßgabe bekannt machen, daß es bei den den H.H. Commissaren und Erzpriestern ertheilten Ermächtigungen auch ferner unverändert bewendet.

[15.]

[Biskup Heinrich Förster do ks. Franciszka Śniegonia, Wrocław 12.07.1872.]

Breslau 12.07.1872.

Im Einverständnisse mit Unseren Hochwürdigem Domkapitel haben Wir Eure Hochwürden zum Titular-Domherrn ernannt; Wir übersenden Ihnen daher die Ernennungsurkunde und wünschen, daß Sie dies neuen Schmuckes Sich mit Gottes Hilfe recht lange zu Nutz und Frommen Unserer geliebten Diöces erfreuen mögen.

[16.]

[Prezydent krajowy, hr. Thun do ks. Franciszka Śniegonia, Opawa 8.04.1879.]

Troppau 8.04.1879.

Mit dem Erlasse vom 3.d.M. hat mir Seine Excellenz der Herr Minister für Cultus und Unterricht den Auftrag ertheilt, Eure Hochwürden bekannt zu geben, daß zum An-

⁴² Ze stanowiskiem generalnego wikariusza z czasem związano beneficjum parafialne i dekanalne w Cieszynie. Prezentacja na to beneficjum i inwestytura przysługiwały dyrekcji Komory Arcyksiążęcej w Cieszynie. Ostatnim generalnym wikariuszem urzędującym początkowo poza Cieszynem był ks. Anton Helm, do 1853 r. proboszcz i dziekan strumieński (zob. AAK, Strumień, Obsadzenia). Inwestytura Śniegonia na beneficjum cieszyńskie nastąpiła 7.09.1872 r. Generalny wikariusz jako proboszcz i dziekan posiadał administratora parafii (Pfarrverweser), którego zakres kompetencji nie był ściśle ustalony — zob. Schematismus 1871, 236. (O ustroju Generalnego Wikariatu i jego stopniowym tworzeniu patrz J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu*, Cieszyn 1926). Nie będzie tu zatem mowy o pracy ks. F. Śniegonia jako proboszcza w Cieszynie, gdyż praktycznie nie pełnił on tej funkcji.

nahme und Führung des Ihnen von Seiner Heiligkeit verliehenen Titels eines päpstlichen Hausprälaten⁴³ sowie zum Tragen der damit verbundenen Insignien die Allerhöchste Genehmigung Seiner Majestät erforderlich ist⁴⁴, und daß es Euerer Hochwürden überlassen bleibt, eventuell ein diesfälliges Einschreiten im Wege des fb. Ordinariares hieramts einzubringen.

Zugleich ersuche ich Eure Hochwürden mir gefälligst zur Kenntniß zu bringen, aus welchem Anlasse, und über wessen Antrag dem Herrn Erzpriester und Pfarrer Karl Huetz in Freistadt der Titel eines Ehrenkaplans Seiner Heiligkeit extra urbem verliehen wurde, eventual wolle derselbe zu einem gleichen Vorgehen verpflichtet werden.

[17.]

[Minister Wyznań i Oświecenia Sigismund ur. Conrad von Ebesfeld do ks. Franciszka Śniegonia, Wiedeń 22.10.1880.]

Wien 22.10.1880.

Seine k.u.k. Apostolische Majestät haben mit Allerhöchsten Entschliebung vom 18.10. d.J. Euren Hochwürden in Anerkennung Ihres vieljährigen und sehr verdienstlichen Wirkens das Ritterkreuz des Franz Josef Ordens allergnädigst zu verleihen geruht.

[18.]

[Kanonicy kapituły wrocławskiej do ks. Franciszka Śniegonia, Wrocław 21.11.1881.]

Breslau 21.11.1881.

Das Schreiben, welche Sie hochwürdige Herr Prälat am 14.d.M. an Herrn Geistlichen Rath Hackenberger gerichtet haben, der Beschluß, welcher Seitens der von Ihnen gütig berufenen und trefflich geleiteten Versammlung der Herren Erzriester des österreichischen Bisthums-Antheils am 16.d.M. gefaßt worden ist, und die von Eure Hochwürden zum Andenken an unseren jüngst entschlafenen Hochwürdigsten Herr Fürstbischof errichtete fromme Heinrich-Stiftung sind 3 unschätzbare Bereiche für die echt katholische Einmütigkeit, für die treue Anhänglichkeit an den altherwürdigen Bischofsstuhl zu Breslau und für die amtsbrüderliche Zuneigung der Herren Geistlichen beider Bisthums-Antheile. Ihnen, Hochwürdigster Herr Prälat, und Ihren Herren Erzpriestern sprechen wir mit freudigen Herzen unseren anerkennendsten Dank aus; Ihre Heinrich-Stiftung zumal begrüßen wir als ein Denkmal, das nicht wieder Eure Hochwürden Selbst als den unvergeßlichen verewigten Herr Fürstbischof ehrt. Daß gerechte Wünsche der Hochwürdigen Geistlichkeit des KK österreichischen Bisthums-Antheiles, sobald Sie aus der Versammlung vom 16 d.M. zu unseren Kenntniß gelangen, gern nach Kräften auch unsererseits werden gefördert werden, bitten wir als selbstverständlich zu erachten.

Laemmer, Lorinser, Weih, Gleich, Raske⁴⁵.

⁴³ Nominacja nastąpiła na mocy brewe papieża Piusa IX z 1878 r.; dokładna data jest nieczytelna, chodzi o styczeń lub luty. Czytamy tam m.in.: „Doniósł Nam wielobny Brat Nasz Henryk Förster o Twej gorliwości Pańskiej, ciąglej trosce o zbawienie dusz, roztropności oraz w trudnych działaniach Twych prawości”.

⁴⁴ To już okres obowiązywania „ustaw przejściowych” z 1874 r. Pomimo odrzucenia przez władze państwowe zasad józefinizmu nadal władze państwa zachowywały duży wpływ na sprawy kościelne. Ustawa z 7.05.1874 r. o położeniu prawnym Kościoła katolickiego była praktycznie dekretem cesarskim. Zob. tekst tej ustawy w: *Verordnungen für den österreichischen*, 1906, nr 1.

⁴⁵ Kanonicy kapituły wrocławskiej wraz z biskupem pomocniczym Hermannem Gleichem (por. Schematismus 1884, 7).

[19.]

[Biskup Robert Herzog do ks. Franciszka Śniegonia, Wrocław 5.09.1882.]

Breslau 5.09.1882.

Indem ich Eure Hochwürden für Ihre treue Begleitung auf meiner jüngsten Firmungsreise nochmals den aufrichtigsten Dank versichern, benachrichtige ich Sie einseitigen vertraulich, daß ich behufs Ihrer baldmöglichsten Erhebung zu der weihbischöflichen Würde nunmehr die entsprechende Anträge an die höchsten Kirchen- und Staatsbehörden gerichtet habe⁴⁶.

Schon jetzt aber erachte ich in Betracht der größeren Bürde, welche Ihrer alsdann harret, mich verpflichtet, darauf Bedacht zu nehmen, daß Eure Hochwürden von einigen Nebenämtern entlastet werden; ich ersuche Sie daher um gefällige Erwägung, ob Sie nicht das Amt als Beichtvater der Elisabetherinnen niederzulegen sich veranlaßt schon möchten.

[20.]

[Prezydent krajowy hr. Thun do ks. Franciszka Śniegonia, Opawa 28.10.1882.]

Troppau 28.10.1882.

Laut Erlasses des Herrn Ministers für Cultus und Unterricht vom 11.10. d.J. Haben Seine k. u. k. Apostolische Majestät mit Allerhöchster Entschließung vom 4.10. d.Js. die 2Creirung zweier Titular-Ehrendomherrenstellen für den österreichischen Antheil des Diöcese Breslau, resp. für den diesseitigen Diöcesanklerus mit der Renten der hierländigen Mensalgüter des Fürstbisthums Breslau, bzw. die Belastung dieser Mensalgüter mit der immerwährenden Verpflichtung, diese Remunerationen zu bezahlen, zu genehmigen und zugleich über Vorschlag des breslauer Herrn Fürstbischofs Dr. R. Herzog, Eure Hochwürden zum Titular — Ehrendomherrn der fb. Kathedrale in Breslau für den diesseitigen Diöcesanantheil allergnädigst zu ernennen geruht⁴⁷.

Es gereicht mir zum besonderen Vergnügen in Kenntniß zu setzen und theile ich Euren Hochwürden noch mit, daß die fürstbischöfliche Cameral- Direktion zu Johannesberg unter Renumeration von 200 fl. vom 1.11.82. angefangen in monatlichen Anticipationsraten bei der fb. Hauptkasse in Johannesberg flüssig zu machen.

[21.]

[Biskup Robert Herzog do Generalnego Wikariatu w Cieszynie, Wrocław 7.03.1883.]

Breslau 7.03.1883.

⁴⁶ 23 lipca 1883 r. nuncjatura w Wiedniu poinformowała Śniegonia, że papież Leon XIII ustanowił go — przyjmując propozycję biskupa wrocławskiego — „na prześwietny urząd biskupa dla Śląska austriackiego, sufragana biskupa wrocławskiego”. 16 sierpnia 1883 r. poinformowano z Rzymu, że władze austriackie nie zgłosiły żadnych zastrzeżeń. Następnie sporządzono w Rzymie „propositio” odnośnie do biskupstwa tytularnego w Tanes, przy czym zaznaczono dyspensę od przewidywanego przez prawo kanoniczne dla kandydatów do biskupstwa stopnia doktorskiego z teologii. Stolica biskupia Tanes znajduje się „tam, gdzie Mojżesz tyle dokonał znaków”. Wreszcie 31 sierpnia 1883 r. przesłano z Rzymu bullę z pozostałymi dokumentami nominacyjnymi.

⁴⁷ Owa cesarska „kreacja” tych stanowisk jest zapewne śladem stosunków kościelno-państwowych okresu kulturkampfu. Te tytuły istniały bowiem wcześniej — od 1853 r. kanonikiem honorowym kapituły wrocławskiej był generalny wikariusz ks. Anton Helm (zob. Schematismus 1857, 5). Natomiast z dóbr biskupstwa wrocławskiego, położonych na terenie części austriackiej, utrzymywany był konsystorz Generalnego Wikariatu na podstawie umowy cesarza z biskupem wrocławskim, zawartej już w 1795 r. (zob. AKO, Generalni Wikariat v Tesine. Rejestr akt, s. 4).

Auf den Bericht vom 1. d.M. genehmige ich, daß die mit befriedigenden Erfolge abgelegte Pfarr-Concurs-Prüfung künftig ein für allemal gelte, und keiner Wiederholung mehr bedürfe, —
wodurch sich zugleich die anbei zurückfolgenden drei Gesuche erledigen⁴⁸.

[22.]

[Biskup Robert Herzog do ks. Franciszka Śniegonia, Wrocław 29.03.1883.]

Breslau 29.03.1883.

Euren Hochwürden danke ich tiefgerührt für Ihren Bericht von 27. d.M. und für alle frommen Opfer, welche die Ihren Pfarrangehörigen durch die Mission gebracht haben. Ihren Wünschen, daß die segensreichen Kräfte der Mission von nachhaltiger Dauer seien und daß die Pfarrlinge in ihren guten Vorsätzen ausharren, stimme ich von Herzen bei. Wiederholt erwähnen Eure Hochwürden in Ihrem Berichte auch den deutschen Theil Ihrer Gemeinde, welcher die Predigten eifrig gehört und, wie es scheint, Ihre Erwartungen übertroffen habe. Diese Bemerkung veranlaßt mich zu der Frage, wie Eure Hochwürden die deutschen Predigten außerhalb der Fastenzeit angeordnet haben und ob dieselben regelmäßig an Sonn- und Feiertagen geboten werden. Gerade der ungläubigen liberalen Presse gegenüber, welche für die Deutschen große Gefahren enthält, ist die Predigt doppelt bedeutungsvoll: nachdem dem Anhören der Predigt durch die Mission von Neuen der Weg gebahnt und die Theilnahme erweckt worden ist, muß diesem Werke der Seelsorge eine besondere Aufmerksamkeit zufallen⁴⁹. Gott Lob! bin ich gewöhnt bei Eure Hochwürden ein statt bereitwillige Beachtung meiner Winke zu finden⁵⁰.

⁴⁸ Konkursowe egzaminy proboszczowskie rozpisywane były po każdorazowym zwolnieniu się jakiegoś stanowiska proboszczowskiego na terenie wikariatu. Należało to do kompetencji generalnego wikariusza. Trzy prośby, o jakich mowa w tekście, złożone zostały zapewne przez kapłanów, którzy teraz przystępowali do kolejnego konkursu na stanowisko proboszcza, a w poprzednich latach złożyli już egzaminy z pozytywnym wynikiem. Spotykamy takie pisma z prośbą o zezwolenie na nie powtarzanie egzaminu przy powtórnym stawianiu do konkursu. W poszczególnych przypadkach biskup udzielał dyspensy (por. AAK, Generalny Wikariat w Cieszyńcu, Gestions-Protokolle des Generalvikariats). Tutaj zasługą generalnego wikariusza F. Śniegonia było uzyskanie zgody biskupa na ogólne załatwienie takich spraw. Po raz kolejny świadczy to o lepszych stosunkach ks. F. Śniegonia z bp. Robertem Herzogiem niż z bp. H. Försterem, a później kard. G. Koppem.

⁴⁹ Liczba Niemców w parafii cieszyńskiej nie była znaczna (zob. P. Chmiel, *Sprachen und Konfessionen in österreichisch Ostoberschlesien um die Jahrhundertwende im Lichte der Volkszählungen*, „Oberschlesisches Jahrbuch” 7 (1981), s. 101-121) duszpasterstwu zarzucano niekiedy germanizację (zob. np. J. Kuś, *Szkice z dziejów kościelnych Bielska i Białej*, Kraków 1984). Niezwykle interesujące są w tej sytuacji argumenty, jakie za niemieckojęzycznym duszpasterstwem podaje bp Robert Herzog. Motorem idei liberalnych na Śląsku austriackim była Deutsche Fortschrittspartei (Niemiecka Partia Postępu), której jednym z liderów był superintendent ewangelicko-augsburski Śląska austriackiego Theodor Haase. Pod koniec wieku ukształtowała się także Schlesische Volkspartei (Śląska Partia Ludowa — Ślązakowcy) Józefa Koźdonia. Jej organem stała się już wcześniej prezentująca idee liberalne „Silesia”. W Bielsku pismem o tej orientacji był „Bielitz-Bialaer Anzeiger”. Pastor Haase wydawał też pisma polskojęzyczne, które nie cieszyły się dużym powodzeniem. Swych adwersarzy politycznych liberałowie obdarzali mianem „kół klerykalno-polskonarodowych”, przy czym chodziło im o klerykalizm tak katolicki, jak i ewangelicki w gminach polskich i częściowo czeskich, w odróżnieniu od niemieckiego liberalizmu (por. O. Wagner, dz. cyt., s. 320 n.). Stąd ważne dla duszpasterstwa było zaakcentowanie obecności w życiu kościelnym katolików narodowości niemieckiej, jak mówi o tym bp Herzog.

⁵⁰ Czy zatem już wtedy u jakiejś części duszpasterzy na Cieszyńskim biskup nie znajdował zrozumienia dla niemieckojęzycznego duszpasterstwa? Wiadomo, że kontrowersje w tej kwestii stały się bardzo wyraźne w latach dziewięćdziesiątych XIX w., gdy to katolicka działalność społeczna zdominowana została przez katolików narodowości polskiej. Por. O. Wagner, dz. cyt., s. 320 n.

[23.]

[Bez miejsca — biskup-nominat Franciszek Śniegoń do biskupa wrocławskiego Roberta Herzoga.]

14.09.1883.

Beiliegend beehre ich mich eine beglaubigte Abschrift der päpstlichen Bulle, wodurch ich zur Titular-Bischof von Tanes und Auxiliar Euren Hochwürdigsten Durchlaucht ernannt wurde, zur hochgeneigten Einsicht ehrfurchtsvoll zu unterbreiten. Da in dieser Bulle die Namen der Consecratoren und der assistirenden Bischöfe nicht angegeben sind, sondern es meinem Belieben wehreingestellt wurde, von welchem Bischof ich consecrirt wurden wunsche, so wird es wohl eines neuerlichen Einschreitens beim Hl. Apost. Stuhle wegen Deputation Euren Hochwürdigsten Durchlauchte der Hochwürdigen Bischöfe Gleich und Dunajewski⁵¹ zu diesem feierlichem Akte nicht mehr bedürfen. Bei dieser Gelegenheit erlaute ich Eure Hochwürdigste Durchlaucht auf einen anderen Termin des genannten Bulle aufmerksam zu machen, nämlich volumus ut parochia... vacat eo ipso. Demnach wird die Pfarre Teschen, die ich gegenwärtig besetzt habe, im Augenblicke der Consecration eo ipso erledigt. Auf diese Erledigung kann ich aber nur unter der Bedingung eingehen, wenn mir die standesmäßige Unterhalt gewährleistet wird. In diesem Falle müßte ich jedoch das Pfarrhaus verlassen und eine eigene Wohnung in der Stadt beziehen, da man weder dem künftigen Pfarrer gemuthen kann, daß er den Weihbischof erhalte, noch auch der Weihbischof, daß er den Pfarrer sammt seiner Kapläne⁵² im Kost nehme, und 2 getrennte Wolschaften in eine und dieselbe Pfarre sind eine Sache der Unmöglichkeit.

Übrigens bin ich der unmaßgebliche Ansicht, daß es eine Resignation auf die Pfarre momentfacto nicht bedürfe. Daß ich wenigstens dem Namen nach Pfarrer von Teschen bleiben, und allenfalls die Spiritualia allein oder Spiritualia und temporalia gegen ein angemessenen Pauschale an einen Pfarradministrator überlissen könnte.

Allerdings wäre hinzu erregt die Einwilligung der hl.apost. Stuhles einzuholen, aber meiner Ansicht nach nicht schwer zu erlangen, da Präcedensfälle dieser Art bereits vorhanden sind; so ist beispielsselber der jeweilige 2. Weihbischof von Gnesen — Posen zugleich Pfarrer einer Stadtkirche, deren Namen mir in Augenblicke einfallen ist. Für mich hätte eine bloße Administration der Teschner Pfarre den größter Vorteil, daß ich alsdann im Pfarrhause weitnoch wohnen könnte, während eine in der Stadt gemiethete Wohnung abgesehen von allen anderen Unzukommenskeiten die Hälfte meines zu gar erterigende Dotation verschleigen würden.

Daß 3 mögliche Fälle, wie die Pfarrerhalten in Teschen zu regeln wäre glaube ich Euren Hochwürdigsten Durchlaucht auseinandersetzen zu sollen, dankt Hochwürden in die Lage meine nach Hoch Ihren reichen Ermessen eine desto zu gleiche Entscheidung zutreffen, um welche ich gehorsamst bitte.

[24.]

[Gratulacje prezydenta krajowego hr. Thuna dla biskupa Franciszka Śniegonia. Opawa 19.09.1883.]

Troppau 19.09.1883

Indem ich Euren bischöflichen Gnaden für das sehr geehrte Schreiben von 14.d.M. und die im demselben gebrachten wohlwollenden Gesinnungen⁵³ meinen ergebensten

⁵¹ Biskup Gleich był biskupem pomocniczym diecezji wrocławskiej, zaś biskup (późniejszy kardynał) Albin Dunajewski — biskupem krakowskim.

⁵² W Cieszynie w tym czasie było 6 wikarych (Kapläne oraz Cooperatoren). Por. Schematismus 1871, 236 n.

⁵³ Prawdopodobnie bp Franciszek Śniegoń przedstawił prezydentowi krajowemu program swej „polityki”. Trudno jednak dziś stwierdzić, na czym program ten polegał, tzn. znane nam źródła archiwalne nic na ten temat nie mówią.

Dank ausspreche, erlaube ich mir Eure Bischöfliche Gnaden zu ihrer Ernennung zum Weih- und Auxiliarbischof des österr. Antheils der Breslauer Diöcese herzlichst zu beglückwünschen und die Versicherung beizufügen, daß es mir zu besonderer Freude gereichen wird, Ihrer gütigen Eiladung für den 30 d.M. Folge zu leisten.

[25.]

[Biskup Robert Herzog do prekonizowanego bpa Franciszka Śniegonia, Wrocław 19.09.1883.]

Breslau 19.09.1883

Die Auslegung der Bulle laut Ihres Berichtes vom 14. d.M. scheint es mir nicht haltbar; ich habe aber telegraphisch das Apostolische mandatum de consecrando mir von Rom erbeten und hoffe daher, den für die Feierlichkeit bestimmten Tag innehalten zu können.

[26.]

[Biskup Robert Herzog do bpa Franciszka Śniegonia, Wrocław 27.09.1883.]

Breslau 27.09.1883

Eure bischöfliche Gnaden finden am Schlusse Ihrer Ernennungs-Urkunde die Bestimmung: ... parocia vacet eo ipso...

Der Wortlaut ist so entschieden, daß eine Gegenvorstellung beim dem heil. Stuhle kaum möglich erscheint. Es bleibt mir daher nicht etwas übrig, als Euer Hochwürden um Ihre weiteren Vorschläge zu ersuchen. Ausreichende Gelegenheit zu Ihrer ferneren Wirksamkeit, von der bischöflichen Einrichtungen⁵⁴ abgesehen, bieten Euren Hochwürden das Generalvikariat und die Sorge für die Ihrer geistlichen Obhut anvertrauten Klöster dar⁵⁵. Ihren Bedürfnisse werden durch die Gehalte als Weihbischof⁵⁶ und Ge-

⁵⁴ Pierwszym aktem święceń biskupich ks. Śniegonia było wyświęcenie na kapłana diakona Henryka Sobeckiego, na podstawie upoważnienia biskupa wrocławskiego z 13.10.1883 r. Tym samym aktem bp Śniegoń otrzymał prawo udzielania kapłanom Generalnego Wikariatu jurysdykcji do spowiadania na okres 2 lat. W grudniu 1883 r. bp F. Śniegoń otrzymał upoważnienia do błogosławieństw i konsekracji rzeczy. Z lutego 1884 r. pochodzi udzielona przez Stolicę Apostolską na prośbę Śniegonia dyspensa małżeńska. W kwietniu 1884 r. bp Śniegoń przedstawił bp. R. Herzogowi pięcioletni plan udzielania sakramentu bierzmowania. Propozycja ta została zaakceptowana. Z czasem podróże podejmowane dla udzielania sakramentu bierzmowania stały się najważniejszym zajęciem duszpasterskim bpa F. Śniegonia. Terminarz był bardzo napięty. Bierzmowania w dekanatach niemieckich komisariatu nyskiego (Frywałd — Jęsenik, Zuckmantel — Złate Hory, Johannesberg — Janska Hora, Widnawa) udzielał osobiście bp Herzog w jednym tylko przypadku — bp Śniegoń.

Bp Śniegoń konsekrował także kościoły: kościół parafialny św. Alberta w Trzyńcu (dekanat cieszyński) we wrześniu 1885 r. oraz filialny Najśw. Serca Pana Jezusa w Ligotce Kameralnej (parafia Hnojnik, dekanat Frydek) w sierpniu 1886 r. Zapraszany był też na inne uroczystości parafialne; np. w 1885 r. na stulecie kościoła parafialnego w Brennej, które połączone z odbytym w tej parafii zjazdem Związku Śląskich Katolików, obradującym nad działalnością narodową wśród górali Beskidu Śląskiego. Zob. Arch. Par. w Brennej, *Kronika parafialna 1762-1967*.

⁵⁵ Czy zatem bp F. Śniegoń nie zrezygnował, jak proponował wcześniej bp R. Herzog, z pełnienia posługi spowiednika u Elżbietanek?

⁵⁶ Dnia 22 września 1883 r. biskup wrocławski upoważnił Komorę Biskupią do wypłacania bp. Śniegoniowi rocznie 2000 guldenów w ratach kwartalnych.

neralvicar nahezu gedeckt sein. Nur die Wohnungsfrage macht nich bedenklich, wenn sich nicht einen einstweiligen Pfarrverweser einfachere Räumweisen lassen, so daß Eure Hochwürden in dem Hauptheile Ihrer bisheriger Amtswohnung nicht beschränkt würden.

[27.]

[Biskup Robert Herzog do bpa Franciszka Śniegonia, Wrocław 5.11.1883.]

Breslau 5.11.1883

Nach dem dritten Ihrer Vorschläge vom 30. v.M. habe ich mich an den Heiligen Stuhl gewendet, um Ihr Verbleiben in dem Pfarramte mit Hilfe eines Administrators in spiritualibus zu erwirken — woran ich Euren Bischöflichen Gnaden gern benachrichtige⁵⁷.

[28.]

[Biskup Robert Herzog odsyła wcześniej przesłane przez bpa Franciszka Śniegonia *forma iuramenti* — formułę ślubowania przy objęciu urzędu kościelnego, Wrocław 30.11.1883.]

Breslau 30.11.1883.

Ego Franciscus Śniegoń Electus Ecclesiae Tanensis ab hae hora in antea fidelis et obediens ero Beato Petro Apostolo Sanctaeque Romanae Ecclesiae et Domino Nostro Domino Leoni Pape Decimotertio suisque Succesoribus canonice intrantibus. Non ero in consilio aut consensu vel facto ut vitam perdant aut membrum seu capientur mala captionis in eos violenter manus quomodolibet ingerantur vel iniuriae aliquae inferantur quoris quesito colore. Consilium vero quod mihi credituri sunt per se aut nuntios suos seu litteras ad eorum damnum, me sciente nemini pandam. Sepatum Romanum et Regalia Sancti Petri adiutor eis ero ad retinendum et defendendum contra omnem hominem. Iura, honores, privilegia et Auctoritatem Sanctae Romanae Ecclesiae Domini Nostri Papae et Succesorum praedictorum conservare defendere, augere et promovere curabo. Neque ero in consilio vel facto seu tractatu in quibus contra ipsum Dominum nostrum vel eandem Romanam Ecclesiam aliqua sinistra vel praejudicialia personarum, iuris, honoris, status et potestatis eorum machinentur, et si talia a quibuscumque tractari vel procurari nonero, impediam hoc pro posse et quanto alius potero significabo eidem Domino Nostro vel alteri per quem possit adipsius notitiam pervenire. Regules Sanctorum Patrum decreta, ordinationes et mandata Apostolica totis viibus observabo et faciam ab aliis observari. Haereticos, Schismaticos et rebelles eidem Domino Nostro vel Succesoribus praedictis pro posse persequar et impugnabo. Apostolorum Limina praescriptis temporibus in Literis delicis recordationis iuxta Papae editis per me ipsum visitabo. Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia.

⁵⁷ Dnia 20 listopada 1883 r. bp R. Herzog donosi, że papieska zgoda została udzielona. F. Śniegoń był zatem tytularnym proboszczem i dziekanem cieszyńskim (por. Schematismus 1891, 242). Jeśli chodzi o prawa i obowiązki administratora parafii, nadal nie było to jeszcze ustalone. Bp Śniegoń zwrócił się w tej sprawie w grudniu 1883 r. do dziekanów Michałka w Skoczowie, Barana w Strumieniu i Findzkiego we Frydku oraz do ks. radcy Bitty, jako do byłych wikarych cieszyńskich, znających specyfikę parafii, by wypowiedzieli się na temat osoby, praw i obowiązków administratora. Biskup sugerował, by nie stwarzać jeszcze jednego etatu w parafii cieszyńskiej, lecz powierzyć właściwe funkcje jednemu z wikarych; jako precedens przytacza sytuację we Frydku, gdzie administratorem parafii jest sekretarz Generalnego Wikariatu. Na temat odpowiedzi zapytanych nic bliższego nie wiemy.

[29.]

[Bez miejsca — bp Franciszek Śniegoń do bpa Roberta Herzoga.]

2.09.1884

Es hat mir zur besonderen Ehre gereichte, Eure Hochwürdigste Durchlaucht in der Ausspendung der hl. Firmung zu Freiwalldau verteten zu dürfen⁵⁸, und ich auf eine Entlohnung einholen verzichten, als ich durch die Vertretung Eurer Hochwürdigsten Durchlaucht nur eine heil. Pflicht meines auxiliar-bischöflichen Berufe erfüllt zu haben glaube und mich durch der pompatische Empfang der Stadtgemeinde und der Behörde⁵⁹, die leitenswürdige Gastfreundschaft des Herrn Erzpriester Peiker und die zarten Aufmerksamkeiten des dortigen DecanatsClerus für meine Mühe ohnehin hinlänglich belohnt sehe.

Wenn ich mich jedoch erlauben darf, eine Bitte zu stellen, so wäre es diese: Eure Hochwürdigste Durchlaucht geruhen dem Herrn Erzpriester und tit. Generalvikariatsrathe Josef Peiker, welcher um die glänzende Feier dieser Tage, die Vorbereitung der Firmung durch eine heil. Mission, die musterhafte Ordnung während des Firmung die meisten Verdienste hat, ein Zeichen der hohen Oberhirlichen Anerkennung dadurch zu geben, daß Hochdieselbe ihn als ältesten tit. Generalvikariatsrath nunmehr zu wirkliche Generalvikariatsrath seien in Gnaden zu ernennen.

[30.]

[Nowo mianowany biskup wrocławski Georg Kopp do bpa Franciszka Śniegonia, Wrocław 27.10.1887.]

Breslau 27.10.1887

Euren Bischöflichen Gnaden benachrichtige ich, daß ich behufs der von mir beabsichtigten Ernennung von Euren Bischöflichen Gnaden zum Generalvikar meines österreichischen Bisthums-Antheils mit dem k.k. österreichischen Ministerium für Cultus und Unterricht mich unter dem heutigen ins Benehmen gestetzt habe. Inzwischen er suche ich Euren Bischöflichen Gnaden, die Geschäfte im üblicher Weise fortzuführen,

⁵⁸ Podróż ta odbyła się w lipcu 1884 r. Jak pisze bp Herzog, Śniegoń udzielał bierzmowania „z wielką mocą i budująco”.

⁵⁹ To gorące powitanie na terenach zamieszkałych przez ludność niemieckojęzyczną każe sądzić, że postać bpa Śniegonia nie była ściśle kojarzona z rozwijającym się wówczas wśród polskich katolików ruchem narodowym, któremu przewodził Związek Śląskich Katolików ks. Świeżego i ks. Londzina. Z czasem ruchowi temu liberałowie zaczęli zarzucać spowodowanie rozbitcia politycznego wśród katolików na Śląsku austriackim (por. O. Wagner, dz. cyt., s. 320 n.). Generalny wikariusz Śniegoń, zachowując neutralność konieczną na swym stanowisku, był jednak także jednym z inspiratorów działalności narodowej polskich katolików. Przy jego współpracy założono w Cieszynie katolicki Dom Ludowy oraz Katolickie Stowarzyszenie Prasowe im. św. Jadwigi, które wydawało „Gwiazdkę Cieszyńską”. Por. O. Wagner, dz. cyt., s. 320 n.; J. Londzin, *Historia Generalnego Wikariatu, Cieszyn* 1926.

und subdelegire Ihnen die mir vom heil. Stuhl am 23.08. d.J. ad unum annum verliehenen Quinquennial-facultaten pro foro interno et externo⁶⁰.

⁶⁰ Ówczesnie biskup diecezjalny otrzymywał tylko delegowaną przez papieża władzę, nie zaś, jak postanawia nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983 r., własną władzę rządzenia. Delegacje udzielane były na okres 5 lat, następnie biskup mógł ją subdelegować swym specjalnym przedstawicielom, jak generalnemu wikariuszowi. Wraz z władzą delegowaną poprzedniemu biskupowi wygasły jego subdelegacje. Stąd konieczny był nowy akt mianowania generalnym wikariuszem. Czy udzielenie subdelegacji na okres tylko jednego roku świadczy o rezerwie, z jaką do spraw Generalnego Wikariatu podchodził nowy bp Kopp? Niewątpliwie w celu ograniczenia niezależności Generalnego Wikariatu od stolicy biskupiej we Wrocławiu stworzono w 1891 r. stanowisko kanclerza Generalnego Wikariatu (tytułowanego jako „kanclerz biskupstwa”), bardziej — niż dotychczasowi sekretarze Generalnego Wikariatu — zależnego od biskupa, a nie, jak dotychczas, od generalnego wikariusza. Uzasadnienie brzmiało: „aby zapobiec zamieszaniu związanemu z częstymi zmianami na stanowisku sekretarza”. Por. AAK, Varia, Kancelaria Generalnego Wikariatu, vol. Ia, 1796-1928, pismo bpa Koppa do Generalnego Wikariatu, Johannesberg 1.06.1891.

Bp F. Śniegoń zmarł w 1891 r. Inne dane na jego temat, oprócz wyżej podanych, zawiera schematyzm z 1891 r.; był on komisarzem biskupim przy szkołach średnich w części austriackiej diecezji, honorowym obywatelem miasta Jabłonkowa, prezesem kościelnego sądu małżeńskiego w Cieszynie (*Schematismus* 1891, 219). Akta personalne bpa F. Śniegonia kończy notatka kancelaryjna o piśmie bpa Koppa do prezydenta krajowego Śląska austriackiego.